

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника
Факультет історії, політології і міжнародних відносин
Кафедра історії України і методики викладання історії

ДИПЛОМНА РОБОТА

на здобуття першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

на тему:

**«Меценатська та благодійницька діяльність митрополита А.
Шептицького»**

Студентки 4 курсу, групи СОІз-41
напряму підготовки (спеціальності)
014 «Середня освіта (Історія)»

Демчук Вікторії Іванівни

Керівник:

доктор історичних наук, професор

Пилипів Ігор Васильович

Рецензент:

кандидат історичних наук, доцент

Єгрешій Олег Ігорович

Національна шкала: _____

Університетська шкала: _____

Оцінка ECTS: _____

м. Івано-Франківськ - 2022 р.

ЗМІСТ

Вступ.....	3
Розділ 1. Розвиток Греко-Католицької Церкви в міжвоєнний період.....	6
Розділ 2. Митрополит Андрей Шептицький - опікун і меценат українського мистецтва	22
Розділ 3. Благодійницька діяльність Митрополита Андрея Шептицького.....	42
Розділ 4. Методика вивчення проблеми на уроках історії України... ..	56
Висновки	60
Список використаних джерел	64
Додатки.....	70

ВСТУП

Актуальність теми. Сьогодні, як ніколи, українці знають, що означають ці слова, а саме бути благодійниками, меценатами. Особливо, коли наша земля в біді і багато людей потребує допомоги. Діяльність волонтерів та різноманітних громадських організацій свідчить про безкорисливе та щире бажання багатьох допомагати іншим. У такі моменти ми повинні пам'ятати, що історія нашого народу сповнена милосердя — широких і безкорисливих, справжніх християн. Яскравий приклад це стиль життя релігійного та громадського діяча Андрея Шептицького. Митрополит Андрей Шептицький є однією з найвидатніших постатей новітньої української історії, і його півстолітня діяльність привела до відродження українського народу в цю епоху. Андрей Шептицький присвятив себе переважно релігійно-церковній діяльності, не забуваючи про своє серйозне, працювате й надзвичайно успішне національно-культурне життя. Меценатство Митрополита було спрямоване на підтримку тогочасної національної культури, освіти та мистецтва.

Багато поглядів Митрополита Галицького перегукуються з сучасними українськими реаліями, торкаючись питань державотворення та єдності українського народу на духовному, соціальному та політичному рівні. У багатьох промовах Митрополит Андрей наголошував на необхідності побудови нової України на основі християнської моралі та патріотизму. Протягом усього життя він прагнув утвердити Україну як незалежну державу серед інших європейських країн. В умовах Австро-Угорської імперії та під час панування Польщі, Радянського Союзу та Німеччини на землях Західної України Митрополит Галицький виявився мудрим державним діячем, мужньо захищаючи інтереси своїх співгромадян на всіх політичних рівнях.

Об'єктом дослідження виступає передусім особа предстоятеля Української греко-католицької церкви, Митрополита Галицького, Андрея Шептицького в контексті викладання новітньої історії України в ЗЗСО.

Предметом дослідження виступає благодійницька та меценатська діяльність Митрополита Андрея Шептицького, а також можливості використання матеріалів його біографії в процесі навчання історії України в ЗЗСО.

Хронологічні рамки дослідження охоплюють період з 1899 по 1944 рр. Нижньою межею є початок політичної та релігійної діяльності Андрея Шептицького як єпископа Станіславівського. Верхня межа – закінчення церковної, громадсько-політичної та національно-патріотичної діяльності, пов’язаної зі смертю Митрополита Андрея.

Географічні рамки роботи – територія передусім Галичини, де жив і священнодіяв Митрополит.

Мета і завдання дослідження є проведення комплексного аналізу меценатської та благодійної діяльності Митрополита Галицького та архієпископа Львівського Андрея Шептицького.

Реалізація поставленої мети передбачає вирішенню таких завдань:

- розкрити діяльність духовенства, релігійних організацій та структур у Галичині та за її межами, підтримку церковним навчальним закладам;
- розглянути, які заходи були здійснені для піднесення Української греко-католицької церкви (УГКЦ);
- показати благодійницьку діяльність та внесок Андрея Шептицького в культурно-мистецькій спадщині України;
- висвітлити меценатську діяльність Митрополита Андрея Шептицького;
- проаналізувати методичний аспект вивчення проблеми на уроках з історії України в ЗЗСО.

Методологічну основу дослідження склали принципи історизму, об’єктивності та багатофакторності, що дозволяє досліджувати складні суспільні явища, конкретні події та факти в динаміці. Бакалаврська робота базується на загальнонаукових методах аналізу та синтезу, системного аналізу. При написанні роботи автор використала загальнонаукові методи: проблемно-хронологічний та порівняльно-історичний.

Наукова новизна бакалаврської роботи полягає у тому, що в ній:

- проаналізовано благодійницьку та меценатську діяльність Митрополита Галицького;
- розглянуто діяльність духовенства та піднесення Української греко-католицької церкви в міжвоєнний період.

Авторка роботи розуміє, що більшість аспектів проблеми ставали предметом дослідження вітчизняних дослідників.

Практична значимість бакалаврської роботи полягає в тому, що її матеріал, основні положення та висновки є основою для подальших поглиблених досліджень про Андрея Шептицького, які можуть бути використані для узагальнення та розвитку лекцій та спецкурсів з історії України в різних університетах.

Структура бакалаврської роботи визначається цілями та завданнями і складається із вступу, чотирьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків.

РОЗДІЛ 1

РОЗВИТОК ГРЕКО-КАТОЛИЦЬКОЇ ЦЕРКВИ В МІЖВОЄННИЙ ПЕРІОД

Історична наука фактично не проводила комплексного дослідження благодійництва УГКЦ у міжвоєнний період. Велику кількість архівних матеріалів цього періоду було знищено радянською владою в 1939-1940 роках, частина з яких перебувала за кордоном, а частина чекала на дослідників. М. Бандрівський [19], А. Васьків [22], Г. Гладка [25], І. Мищишин [39], В. Перевезія [45] розглядають окремі аспекти нашої тематики. Навіть іноземні дослідники не можуть відмежуватися від церковних питань. Серія доповідей П.Магочі присвячена багатосторонній благодійній діяльності глави греко-католицької митрополії Андрея Шептицького [61]. Статті, присвячені дилемі, включають дослідження Б. Казимири, М. Мудрака, Б. Прочко, С. Редліха, А. Слюсарчука Сірка, Р. Тожецького. Більше досліджень з цього питання провів науковець С. Гнот [26]. Враховуючи науково-теоретичну та практичну значущість питання, через його низький рівень дослідження, використання неопублікованих даних, публікацій та джерела, публікації та документи автор зосереджує на цій праці – всебічному аналізі та короткому огляді форм і діяльності Греко-Католицької Церкви.

Ієрархія Греко-Католицької Церкви, невіддільна від держави, була обрана багатьма правовими актами: конституціями березня 1921 і квітня 1935 року, угодою 1925 року між Апостольською Столицею і Польською державою. Греко-католицькі обряди вважаються еквівалентними латинським, хоча остання переважає. У складній повоєнній ситуації польський уряд чинив тиск на станове життя українського народу. Одним із проявів є нехтування правом українців на гідний соціальний захист. У цьому випадку Церква, основною функцією якої є душпастирська діяльність, бере на себе відповідальність за охорону українського генобанку та організацію

соціальної опіки про вірних. Завдяки Андрею Шептицькому з УГКЦ було дуже важливо, що він зміг відібрати талант для справи.

Так, призначений міністром фінансів Греко-Католицької Церкви був о. Тит Войнаровський. Церква має кошти на продаж сирої нафти, виробленої в Карпатській Галичині, заснованої Андреем Шептицьким. Завдяки фінансовим операціям Митрополита в столиці Україна отримує інвестиції з усього світу та використовує найнагальніші соціальні потреби. Церква виступила ініціатором створення мережі опікунських та навчальних закладів. Діяльність цих установ отримала особисту фінансову підтримку з боку Шептицького та релігійних установ і товариств. Крім того, духовенство має величезні економічні привілеї у великих державних установах, які утримують українських дітей.

Меценат Андрей Шептицький є партнером світового банку та інвестує в нерухомість. Найактивнішими монастирськими товариствами в процесі сиріт є черниці-василіаноки, монахині-служебниці, черниці-йосафатки та студитки-черниці. У Другій польсько-литовській громаді українські інтернати стали важливими освітніми осередками, які поважали рідну українську мову та традиції, щоб не допустити зростання підліткової злочинності та її впливу на вулиці. У міжвоєнний період Церква оминала державні інституції та виконувала функції за участю українського народу [1].

Через соціальні та стихійні лиха різко зросла кількість малозабезпечених громадян. Заохочуючи віруючих до розвитку принципів людяності та любові до ближнього, Церква підтримувала знедолених у суспільстві та вирішувала проблеми, спричинені Першою світовою та польсько-українською війною 1918-1919 років. Практична допомога Церкві відображається у фондах, створених для опіки вояків Української Галицької Армії, Армії УНР [7]. Греко-католицька церква дуже стурбована підтримкою голодних. Галицькі єпископи організували кілька комітетів допомоги жертвам великого голоду 1921-1923 та 1932-1933 років.

Священики розпочали акцію допомоги безробітним і бідним, і їх кількість різко зросла. Світова економічна криза кінця 1920-х — початку 1930-х років. У кожній єпархії діє Український комітет допомоги безробітним та бідним під головуванням архієпископів Церкви Андрея Шептицького, Йосафата Коциловського та Григора Хомишина. Доля безпритульних слуг, немічних старих (для яких створено дитячий будинок) церква не залишила без уваги [4].

Греко-католицька церква завжди дбала про найвищі людські цінності - життя і здоров'я, які мають величезну економічну цінність для суспільства. Це підтвердила церемонія відкриття за сприяння духовенства лікарні. Митрополит Андрей Шептицький надає українському населенню, а й найбільш нужденним. Активна участь церковних установ у боротьбі з алкоголізмом на Західній Україні зміцнює тверезу концепцію Галицької митрополії.

Завдяки підтримці та впливу Церкви досягнуто значних успіхів у «тверезому» українському населенні. Місію тверезості легко можна вважати першим широкомасштабним проявом галицького українця, чий характер і значення виходили за межі суто релігійної та антиалкогольної дії і відігравали важливу роль у їхній національній самоорганізації та громадській діяльності, сприяючи покращенню соціально- економічного і морального збагачення [49, с. 185].

Політичні реалії міжвоєнного періоду не давали українцям Галичини підстав очікувати й гармонійний розвиток та освіти. Соціальна бідність громадян досягається зниженням рівня освіти. Митрополит Андрей Шептицький завжди надає фінансову підтримку навчальним центрам у Галичині. Усі види церковних навчальних закладів мають високі показники в національній системі освіти. До навчального процесу цих закладів залучені представники церкви, світські діячі та науковці.

Греко-католицьке духовенство рішуче підтримує суспільство, незважаючи на організаційні відмінності між ієрархами «Рідна школа».

Враховуючи скромне державне фінансування освітніх товариств, церква організовує щорічний благодійний збір коштів у повіті Митрополита Галицького.

Греко-католицька церква стала покровителем малозабезпеченої молоді, допомагаючи їй здобувати світську освіту в Галичині та за кордоном [36, с. 11-15]. Керівники Церкви активно дбають про молоде покоління та його зростання. Вони також є організаторами молодіжних спортивних клубів «Сокіл», «Січ», «Пласт», «Орли», незважаючи на постійні утиски священиків з боку влади. Духовенство та монастирські об'єднання поширювали християнські цінності серед молодого покоління та гармонійно виховували вірних своїм етносам громадян.

Крім формування світогляду та закріплення національного світогляду, морально-релігійне виховання також створює умови для розвитку людини для реалізації своїх постсамових потреб шляхом багатосторонньої благодійної діяльності [56, с. 523]. У своєму зверненні до української молоді космополіт наголосив: «Любов і ненависть не можуть йти рука об руку, а християнство не має справжніх цінностей без власної жертви [14, с. 358]. Молодіжні організації проводять багато культурно-мистецьких заходів, спортивних змагань та просвітницької роботи серед галичан».

Тоді польський уряд припинив свою діяльність до кінця 1930-х років. Через недостатню освіченість майбутніх священиків щодо охорони національних пам'яток культури керівництво Львівської семінарії запровадило викладання мистецтва та археології. Йосип Сліпий, учень і наступник митрополита Андрея Шептицького, організував при Академії музей церковного мистецтва, цінну колекцію експонатів, великий внесок духовенства у розвиток національної культури міжвоєнного періоду.

Протягом 1930-х років у співпраці з громадськими організаціями значно активізувалася діяльність Греко-Католицької Церкви. Про це свідчить збільшення кількості новостворених місцевих музейних товариств, які представляють матеріальну культуру в кожному куточку Галичини.

Благородна особиста культура, європейська освіченість, активність і харизма діячів Греко-Католицької Церкви сприяли національно-культурному процесу приєднання Західної України до Польщі у важкий період. Митрополит знав, що повернення до його традиційних джерел у розвитку мистецтва є ключем до національної ідентичності. Велику матеріальну допомогу Львівському національному музею додали Греко-Католицька церква та особисто Андрей Шептицький. Меценат створює матеріальну базу наукових установ. Священнослужителі стали активними учасниками збирання та придбання колекцій.

На спонсорському заході глава Греко-Католицької Церкви засвідчив, що необхідно знайти свій власний шлях етосу та естетичного розвитку. Матеріальною допомогою церкви скористалася талановита молодь, мистецькі осередки в Галичині та за кордоном. За захистом і підтримкою до Андрея Шептицького звернувся студент Краківської академії мистецтв О. Новаківський.

Запозичуючи новий потік зарубіжного мистецтва, столичні брати підвищили свій інтелектуальний рівень, українська культура втратила народну мову й досягла рівня європейського розвитку [12, с. 41]. Культурно-просвітницька діяльність не виключається з ГКЦ. Церква працює над відновленням діяльності товариства «Просвіта» у столичних повітах, майно яких було знищено польським урядом під час Першої світової війни, у процесі умиротворення.

Разом із «Просвітницькою мережею» у Станіславській єпархії утворилося Парафіяльне читальне товариство Товариства «Скала», яке інколи сперечалося між собою і в підсумку працювало в одному напрямку. Особливого розмаху діяльність Церкви набула із заснуванням у 1930 році Української Католицької Унії, метою якої було сприяти повноцінним інтересам українського народу в християнському розумінні. Значну матеріальну допомогу церквам та окремим меценатам надають українські релігійні, науково-популярні та дитячі видання.

Фактором діяльності Церкви є сприяння розвитку вітчизняних наукових досліджень, адже гордістю і багатством кожного народу є його інтелектуальний потенціал. Греко-католицька церква активно співпрацює з Науковим товариством імені Тараса Шевченка з початку 1920-х років. Матеріальна підтримка Андрея Шептицького та активний інтерес до археологічних подій у Станіславській парафії допомагають розкрити дорогоцінну рідкість давньої української культури. Щорічні розкопки призводять до збільшення кількості експонатів у музеї НТШ. Наукове вивчення основи літопису Успенського собору Старого Галича в мирних умовах викликало бурю патріотичної експансії по всій країні. Церква внесла свій внесок у розвиток дослідницької роботи в митрополичій залі. На практиці це знайшло відображення у створенні заповідної землі в чарівних горах Станіславської парафії.

Андрей Шептицький дбає про збереження природного середовища, тому його в просторіччі називають «зеленим меценатом». Церковна структура тісно співпрацювала з місцевою історико-туристичною організацією «Плай», таким чином організувавши першу висотну туристичну базу в столових землях. Фінансування Андрея Шептицького наприкінці 1930-х років ліс був придбаний для науково-дослідних станцій Львівського технологічного інституту та Українського лісотехнічного інституту. Лісогосподарські організації дають змогу вирішувати глибокі наукові проблеми та готувати кваліфіковані кадри. Великий внесок у вивчення церковної історії зробило Наукове Богословське Товариство, засноване у Львові 1923 року. Організація об'єднує вчених і богословів, сприяє розвитку богословських наук, покращує освіту духовенства. Заснована у 1928 р. під сильним тиском польської влади, Львівська духовна академія стала європейським вищим навчальним закладом, де викладацька та науково-дослідна робота викладачів та студентів велася на належному рівні.

Греко-католицька церква надає великого значення діяльності столичної бібліотеки та архіву, збираючи та систематизуючи каталог важливих документальних даних. Митрополит шукав джерела в церковній історії, вважаючи, що ці заходи необхідні для збагачення духу українського народу. Багато священиків є повноправними членами НТШ, що дозволяє їм підтримувати тісні контакти з представниками світської академії. Ця співпраця — це концептуальне занурення в місцеві історичні, філософські та лінгвістичні дослідження. Свідченням широких контактів між греко-католицьким духовенством і вченими є листування Шептицького та Й. Сліпого з академіками К. Студинський — керівником НТШ з 1923 по 1932 рр., академіком ВУАН, Я. Скрутеня, Й. Сліпий, А. Шептицький та Я. Гординський — історики літератури, професори Львівської академічної гімназії та Таємного університету А. Шептицького та історики М. Андрусак, І. Крип'якевич, С. Томасівський, О. Бавінський. Митрополит також листувався з польськими вченими К. Кротоським та Т. Маньковським. У листах йдеться про дослідження польсько-українських відносин.

XIX — майже XX століття — період в історії соціальної роботи, коли основними суб'єктами суспільної діяльності були держава та особистість. У Східній Галичині, яка згодом увійшла до складу Австрійської (з 1867 р. Австро-Угорська імперія) імперії, її функції за відсутності української національної держави взяла на себе Українська греко-католицька церква. На жаль, вітчизняні історики соціальної роботи не приділили достатньої уваги цьому важливому аспекту її українського походження [57]. Мета дослідження — розглянути внесок Української греко-католицької церкви у становленні соціальної роботи у Східній Галичині XIX на початку XX ст., з метою визначення основних напрямів та структур її соціальної та благодійної діяльності.

Головною соціальною дилемою в галицьких селах у XVIII на початку XIX століть було поширення алкоголізму. Це сприяло успадкованому від польсько-литовської громади праву, згідно з яким селяни мали споживати

певну кількість алкогольних напоїв, які вироблялися на шляхетських пивоварнях і продавалися в сільських шинках. Їх регулярне вживання призвело до масового алкоголізму серед фермерів, що призвело до хвороб і передчасної смерті, а також до бідності сімей. У боротьбі з цією соціальною хворобою греко-католицька церква розпочала акцію загартування алкоголю, яка розпочалася у 1844 році з листа митрополита Михайла Левицького до місцевого священика із закликом до створення братств серед парафіян.

Рух тривав 100 років і поділявся на етапи, кожен з яких очолював митрополит УГКЦ: Михайло Левицький, Йосиф і Сильвестр Сембратовичі та Андрей Шептицький. Керівництво Церкви скористалося повноваженнями, щоб оприлюднити священицьке послання парафіянам, в якому засуджується вживання алкоголю як один із найтяжчих злочинів (послання митрополита Юзефа Сембратовича «Про високу гідність людини»). Під час літургії священики провели абстинентне читання.

У братстві церкви існувала так звана абстинентська місія, яка читала антиалкогольні лекції на науковій основі. Церковні групи бойкотували та організували раду на знак протесту проти відкриття таких закладів перед владою [55, с.168, 170]. Значна увага приділялася тоді профілактичним заходам підростаючого покоління. Митрополит Йосиф Сембратович наказав заборонити дітям відвідувати й танцювати в готелях, «щоб зробити цю гидоту невидимою» [29].

Як влучно зазначає дослідник Я. Стасів, влада греко-католицьких священиків полягала не в боротьбі з наслідками, а в тому, щоб позбутися причини алкоголізму: пияцтва та відкритого доступу до нього [55, с. 172]. Церква також виступила з ініціативою світської інтелігенції, яка у 1909 р. заснувала у Львові Товариство «Відродження», яке, окрім уже згаданих форм діяльності, планувало заснування закладів безалкогольного харчування (молочарні, магазини); Заснування лікарень для алкоголіків та психічнохворих, запуск широкого спектру безалкогольного дозвілля (весілля, дні народження тощо) [55, с.172].

Дякуючи Греко-Католицькій Церкві та громадськості за їхні зусилля, на початку XX століття в Галичині зменшилася кількість шинок і тисячі українських селян приєдналися до абстинентського руху, що дало змогу покращити фізичне та моральне здоров'я населення. Ще одним важливим напрямом соціального служіння в Греко-Католицькій Церкві є навчальна та просвітницька діяльність.

Наприкінці XIX — на початку XX століть вони створили в Галичині мережу навчальних закладів, які забезпечували дівчатам дошкільну, початкову та середню освіту. У 1906 році при львівському монастирі відкрилася перша українська класична жіноча гімназія св. Василя Великого. Метою греко-католицької церкви є виховання українських жінок: релігійних, моральних, обізнаних про життя свого народу, придатних до громадської праці [48, с.71,73-74]. Однією з причин заснування в 1892 році греко-католицького монастиря Сестер Служебниць Непорочної Діви Марії стала необхідність створення в Європі дитячих садків під назвою «Фреблівка», оскільки їхня робота базувалася на виховній методиці німецького вчителя Фрідріха Фребеля. У Галичині їх називають «захоронками». Дитячі садки в основному орієнтовані на роботу сільських дітей, батьки яких багато працюють і переважно залишають дітей без нагляду. Результатом такої занедбаності є літні пожежі, інвалідність. Одна з перших захоронок у Галичині була відкрита в 1893 році в селі Жужель на Сокальщині. До 1938 року у сестер було загалом 76 захоронок, на яких були присутні 4215 дітей [46].

Митрополит Андрей Шептицький зосереджує свої благодійні зусилля на підтримці та вихованні підростаючого покоління. Єпископ дарує будинок для Дівочої гімназії Сестер Василіанок. На його гроші для «Рідної школи» у Львові побудували юридичну бурсу на 120 студентів. У 1902 р. Митрополит дав змогу відкрити в Станіславі українську гімназію [20, с.28]. Шептицький, який дбає про здоров'я людей і підтримує ідею народної лікарні у Львові, пожертвував на будівництво та встановлення 7 тисяч крон та будинок.

Завдяки спільним зусиллям львівської громади та греко-католицької церкви у 1903 році відкрилася амбулаторія «Народної лічниці», яка дозволила львів'янам та галичанам безкоштовно отримувати медичну допомогу та догляд, незалежно від соціального статусу та релігійної приналежності [20, с. 28]. «*Regum Novarum*» (1891), - основи католицької сучасної соціальної доктрини. А. Шептицький у пастирському посланні до духовенства «О квестії соціальній» (1904 р.) зазначав, що покращення долі українських селян було одним із пріоритетів греко-католицького духовенства: «необхідно навчити його всьому напрямку роботи і ощадливості, Дайте йому напрямок, який буде найбільш корисним для реального прогресу економіки...» [37].

Натомість, зустріч, звертаючись до пастви, закликав до «праці, ощадливості та тверезості, щоб викорінити бідність у нашому житті», наголошуючи, що ми повинні продуктивно працювати, щоб покращити своє становище, а не покладатися лише на допомогу інших [55, с.171]. Заклик митрополита до соціально-економічного захисту українців проявився в організації «Кооперативний рух» Галичини. Священики розпочали просвітницьку роботу серед селян: навчали їх розумної поведінки як домогосподарок, розповсюджували відповідну літературу, створювали та керували споживчими, кредитними та виробничими коопераціями. Митрополит Шептицький фінансував найбільші кооперативи, такі як «Маслосоюз», «Центросоюз» і «Народна Торгівля», очолював банківський комітет із іпотеки землі, допоміг у створенні Дністровського взаємного страхування, підтримував Українське культурно-освітнє товариство «Просвіта», «Школа», «Фермер» тощо.

Завдяки зусиллям греко-католицького духовенства напередодні Першої світової війни в Західній Україні діяло близько 1500 різних кооперативів. Важливим чинником розвитку українського землеробського господарства в Галичині став кооперативний рух [37].

Відомий український церковний, культурно-громадський діяч, Митрополит УГКЦ (Галицький митрополит, архієпископ Львівський,

єпископ Кам'янець-Подільський) Андрей Шептицький народився 29 липня 1865 року в родинному маєтку графа Івана Шептицького в с. Прилбичах поблизу Явори. Після хрещення прийняв імена Романа, Олександрія, Марії, знаменитим Андреем, став як постригся в ченці. Перше причастя Роман прийняв у Церкві ОО у Львові. Бернардина 1876 р., а тайну помазання в руках краківського архієпископа А. Дунаєвського 1879 р. У Андрея Шептицького було шестеро братів, двоє з яких померли в ранньому віці. Андрей почав своє життя у своєму будинку в Прилбичах. У 1875 році почав навчатися в гімназії. Перші чотири предмети він вивчав приватно вдома та складав іспити у польській гімназії у Львові. У вересні 1879 року в Кракові, як і всі звичайні діти, почав навчання п'ятого класу 11 червня 1883 р. склав іспит зрілості з відзнакою.

Митрополичий палац – колишній монастир, де знаходиться пам'ятник родині Шептицьких. Побожний дух з'являється в маєтку Шептицьких у Прилбичах. Цей дух відчувався в роки маленького хлопчика Андрея, який радісно молився і побожно служив св. Літургії і починав святі тайни. Мати Андрея, Софія Шептицька, приділяє велику увагу католицькій освіті сина. Тому сама навчала своїх дітей катехизму і майже весь час розмовляла з ними про релігію. Як тільки Андрей навчився писати, він писав на паперових картках і писав молитви та розваги на вервиці. Від народження Андрей Шептицький мав ознаки священства. У дев'ять років він сказав матері, що хоче бути священиком. Його наміри закріпилися під час навчання в гімназії, де він неодноразово заявляв, що стане греко-католицьким священиком [28].

Під час служби в армії Роман вступив до Ягеллонського університету. На третьому курсі навчання переїхав до Вроцлава, де був одним із найкращих студентів. Роман знову закінчив четвертий і п'ятий курси в Кракові. У 1884 році разом із друзями він заснував товариство Гозія «Societas Hosiana» для молодих католиків. Через два роки Роман почав спілкуватися з студентською молоддю, яка зустрічалася з ним щосереди. 2 червня 1888 р. Роман Шептицький вступив до ОО учнівства. Василіан

Добромирський, 1 липня 1888 р. під час облечин прийняв монастирське ім'я Андрей. Після першої чернечої присяги 13 серпня 1889 р. о. Андрей перебував у Добромирі до кінця 1889 навчального року під проводом пана Каспера Шепковського.

Відокремлений від видатних ченців і послушників, він дотримується звичайного чернечого чину і не нехтує своєю скромністю. У той час він також вивчав теорію красномовства, застосовуючи її до різних монастирських промов і лекцій. У 1890-1891 рр. брат Андрей разом з іншими василіанами продовжував богословські студії під егідою краківських єзуїтів. 22 серпня 1892 р. склав урочистий постриг ченцям ОО монастиря. Василіан перебував у Кристинополі, а 11 листопада того ж року отримав священства від єпископа греко-католицького ритуалу Юліана Пелеша. Завдяки особливим розумовим здібностям згодом став керівником ОО класу учнівства. Голова Василіянської місії в Добромилі та Василіянської місії у Східній Галичині.

У 1896 році був настоятелем абатства Святого Онуфрія Львівського і професора морально-догматичного богослов'я в Кристинопільському монастирі 1898 року. У 34 роки Андрея Шептицького покликали на конференцію єпископів греко-католицької митрополити в Станіславові. Єпископська хіротонія відбулася 17 вересня 1899 року в соборі св. Юри у Львові з рук Юліана Куїловського нового митрополита. Одразу після архієрейської хіротонії владика Андрей розпочав енергійне моральне оновлення єпархії. Він також вніс багато організаційних змін для відновлення греко-католицьких церков у своїй місцевості. Відвідував парафії від Буковини до Закарпаття. Він заснував нову семінарію в Станіславові і передав свою бібліотеку кафедральній парафії. 17 грудня 1900 р. Папа Лев XIII призначив єпископа Андрея Шептицького архієпископом Галицьким, архієпископом Львівським і Кам'янець-Подільським. Чудовий вступ до митрополичого престолу з собору св. Юри відбулася у Львові 17 січня 1901 року. Митрополит буде зв'язаний на 44 роки - до кінця життя. Глава

Української Католицької Церкви – видатний 35-річний інтелектуал з багатими юридичними, філософськими та історичними знаннями, який володіє дев'ятьма мовами: французькою, польською, англійською, українською, німецькою, церковнослов'янською, грецькою, латинською та івритом.

З першої хвилини прийняття нових обов'язків та повноважень архієпископ Шептицький одразу зацікавився Львівською семінарією, в якій брали участь учні семінарії з трьох галицьких єпархій. Єпископ Андрей є частим відвідувачем цієї семінарії. Він розмовляє з настоятелем, оголошує зустріч семінаристам, розмовляє з ними особисто. Він шукає талановитих людей, які готові до вищої освіти в Римі, Відні, Інсбруку та Фрайбурзі, Швейцарії. У перші десятиліття свого митрополичого служіння він мав молодих священиків, які навчалися в іноземних університетах, яких міг призначати на найважливіші посади в єпархії. Він також сприяв ідеї відкриття семінарій спеціально для Станіславівської єпархії в 1906 році та для Перемишльської єпархії в 1907 році. [28]

На початку XX століття це був етап інтенсивної душпастирської та місіонерської діяльності в Галицькій митрополії. Багато з його пастирських послань походять із цього періоду, що свідчить про його надзвичайну проповідницьку здатність. Ще в цей період митрополит Андрей став меценатом, заснувавши у Львові Народний музей. У 1907 році митрополит Галицький отримав від Папи Пія X повноваження та благословення здійснювати апостольську місіонерську діяльність на територіях, які перебували під владою Росії, і серед православних громадян у межах Росії. У 1907-1909 рр. Митрополит очолював Перший і Другий Велеградські Універсальні з'їзди.

Митрополит Андрей Шептицький також проводив яскраву пастирську політику в царській Росії. У 1911 р. побудував у Петербурзі каплицю для греко-католиків. У 1913—1914 видавав російський щомісячний журнал «Слово істини». Ще одним важливим елементом душпастирської діяльності

Шептицького перед Першою світовою війною було прагнення зміцнити позиції греко-католицької церкви.

У першу неділю, 6 вересня 1914 року, після окупації Львова, Митрополит проповідував в Успенській церкві, закликаючи людей триматися своїх церков і кажучи, що готовий піти на будь-які жертви. Саме через цю проповідь його заарештували і вивезли до Києва, потім до Нижнього Новгорода і, нарешті, до Курська, де він був ув'язнений. У березні 1917 року Тимчасовий уряд вирішив його звільнити. Після звільнення митрополит подорожував до Москви, Петербурга та Києва. Він очолив Синод Російської греко-католицької церкви і призначив сільського єпископа Леоніда Федорова. Після невдалої спроби дістатися Ватикану у вересні 1917 р. повернувся до Львова.

Під час розгортання збройного конфлікту між Польщею та Україною в червні 1919 року митрополит Андрей вирішив провести переговори з польським місіонером Юзефом Пілсудським, який прибув до Львова. Зустріч не відбулася, оскільки за наказом генерала Розвадовського меценат перебував під домашнім арештом. Це був переворот, який дуже негативно вплинув на майбутнє польсько-українських відносин у Галичині [35].

У 1921-1923 роках митрополит Шептицький знову їздив за кордон. У Західній півкулі він відвідав греко-католицькі парафії в Канаді, Аргентині, Бразилії та США. Він також їздив до Західної Європи, щоб обговорити майбутнє української державності. Після повернення до Львова митрополит Андрей розширив свою розрізнену християнську громадську та благодійну діяльність серед українського народу. У своїх промовах і публікаціях він поширював принципи церковних суспільних наук. У численних пастирських листах, журналах і конференціях він попереджав про небезпеку комунізму та атеїзму. Також Галицький митрополит бере активну участь у міжнародних конференціях на підтримку церковної єдності.

У 1925 році він представив доповідь під назвою «Психологія Унії» на Європейському симпозіумі в Малінес, Бельгія. Він дуже цікавився

Велеградським конгресом, але через погане післявоєнне здоров'я не прибув до П'ятого з'їзду в 1927 році. Проте митрополит зробив достатньо для зміцнення греко-католицької церкви протягом цього періоду свого життя. Заснував Теологічне наукове товариство, відвідував греко-католицькі єпархії в Карпатській Україні та Словаччині, а 1928 р. очолив Греко-католицьку семінарію у Львові. Під його заступництвом у 1933 р. було проведено 100 тис. молодіжних мітингів під гаслом «Українська молодь Христові» [58].

Друга світова війна була надзвичайно важким часом для греко-католицької церкви. У вересні 1939 року митрополит Шептицький закликав духовенство на роботу в Радянський Союз. Він наказав священикам не виходити з приміщення церкви та просив виконувати їхні накази. У 1941 році він видав заклик вітати німецьку армію у складі Галичини. Про гітлеризм знав тоді дуже мало, але сподівався, що німці переможуть Радянський Союз і призведуть до відновлення Української держави. Проте він одразу зрозумів свою помилку в листі до Папи Пія XII: «Сьогодні майже вся країна вважає німецьке правління злим, справді диявольським і, можливо, навіть вищим від правління більшовиків», — написав він.

Ще в грудні 1941 року митрополит Андрей засудив систему правління, яка не відповідала християнським принципам. У листопаді 1942 р. він опублікував пастирський лист «Не убий», у якому засудив людожерську війну та вбивства українців, поляків та євреїв. Митрополит щосили боровся з людоїдською польсько-українською війною. Він закликав до перемир'я в ім'я відстоювання християнської моралі, вчинків і почуттів, розуміння національної гідності українського народу. Він був одним із головних натхненників українсько-польських переговорів 1942-1944 років.

Конфлікти в Польщі та Україні різко загострилися під час Другої світової війни, і перед смертю митрополита довелося стати свідком подій, які були не такими, як він сподівався, повністю суперечили тому, чому його навчали протягом усього життя. Помер митрополит Андрей Шептицький 1 листопада 1944 року в Святоюрській палаці і був похований у склепі св.

Юра у Львові. За свідченнями очевидців, у день похорону військо було зосереджено поблизу міста, яке роздирали енкаведисти. На похороні були присутні релігійні діячі різних конфесій, представники радянської влади. М.С. Хрущов приніс сталінський вінок на могилу А. Шептицького.

Німецька окупація не виправдала очікувань митрополита принаймні щодо встановлення регіонального самоврядування в Україні, після чого він серйозно розірвав з нею зв'язки. Мрія про незалежну українську державу завжди буде мрією митрополита [32].

Таким чином, у міжвоєнний період Греко-Католицька Церква цікавилася українською науковою справою та підтримувала її розвиток. Контакти духовенства зі світською науковою спільнотою зосереджені переважно на діяльності Наукового товариства імені Шевченка. Найуспішнішим спільним науковим проектом стали археологічні розкопки стародавнього Галича, під час яких виявлено фрагменти Успенського собору XII століття та поховання князя Ярослава Осмомисла. Церква цікавиться вивченням української історії, зокрема церковної історії, мовознавства, а також краєзнавством та природоохоронною діяльністю. Ряд представників духовенства, які є дійсними членами НТШ (Богословського наукового товариства), проводять власні дослідження, займаються громадською та просвітницькою діяльністю.

РОЗДІЛ 2

МИТРОПОЛИТ АНДРЕЙ ШЕПТИЦЬКИЙ - ОПІКУН І МЕЦЕНАТ УКРАЇНСЬКОГО МИСТЕЦТВА

«У Галицькій Україні ми маємо вищу, духовнішу людину, яка розуміється на мистецтві, розуміється на таланті, вміє знаходити шляхи й засоби підтримувати сучасність і зберігати донародну культуру». Якби не він, талановитих людей було б набагато менше. На мою думку – митрополит Шептицький, історія української культури дасть йому ім'я українського Юлія II» – пророче писав у 1915 році відомий галицький критик Микола Голубець [28]. Усі, хто знайомий з цим великим жертвним життям української церкви і культури, гуманіст і щедрий меценат. Сьогодні, маючи стільки нових відомостей про його жертвний вчинок, можна без перебільшення сказати, що меценатство, а також його духовна та творча присутність у галицько-українському житті відіграли певну роль у формуванні української культури та відіграли національне обличчя, величезну роль в розвитку, ХХ ст.

Послідовна та далекоглядна культурна та національна політика Митрополита найкраще відображена в його специфічній благодійній діяльності – як засновника Львівського національного музею, опікуна численних культурних закладів – зокрема першої в Галичині української музейної художньої школи О. Новаківського – зрештою, як спонсора багатьох українських художників.

Кожен з цих аспектів настільки важливий, що його потрібно розглядати окремо та ретельно, тому в нашій публікації ми обмежимося загальним оглядом спонсорства мецената. Як покровитель мистецтва, первосвященик української церкви втілював у собі дуже рідкісне поєднання характеристик, що зробило його образ справжнім явищем в історії української культури, особливо в історії образотворчого мистецтва. З одного боку, він був могутньою фігурою в галицькому суспільному житті

на вищому рівні церковної та світської ієрархії. В його руках небагато можливостей для реальної реалізації ідеї. З іншого боку, це українець, який багато працював для досягнення національної свідомості власними поглядами і тому особливо піклується про гідність та інтереси поневолених людей. Крім того, Шептицький був рідкісним типом справжньої духовної шляхти в тогочасному українському суспільстві, з глибокою особистою культурою та всебічною європейською освітою [35]. Від матері, графині Софії Шептицької, він успадкував талант до живопису, гостре почуття прекрасного та захоплення образотворчим мистецтвом. Софія Шептицька – талановита художниця та письменниця. Провівши деякий час у Парижі зі своїми батьками, вона приватно навчалася у відомих французьких художників, таких як Шеффер і Добінь'ї, і навіть виставлялася в паризькому салоні в 1855 році. Зараз у Польщі є два портрети, які вона опрацювала у 1851 році, «Портрет матері Софії», бабусі Митрополита, і «Портрет батька Олександра Фредра», діда Митрополита, відомого польського письменника і поета [58].

З матір'ю Шептицького пов'язана рідкісна душевна спорідненість. Разом вони подорожують мистецькими центрами Європи, відвідують виставки та музеї, вивчають історію мистецтва, дискутують. Дослідниця Мирослава Мудрак у своїй англomовній публікації про митрополита слушно зазначила, що «безсумнівно, що творчий дух матері пронизував усе його єство» [32]. Ще в молодості сам Митрополит експериментував із різьбленням та оформленням церковної атрибутики [3].

Будучи молодим ченцем, він уже експериментував із живописом, про що свідчать дві його картини, які дивом збереглися під час більшовицької «чистки» 1952 року у фондах Львівського національного музею. Це і «Пейзаж з корчмою» у тонкому кольорі та стилі, і етюд маслом «Бойко», зроблений митрополитом у 1906 році і подарований доглядачеві митрополичого дуба. Титус Войнаровський [6]. Також у музеї Римо-

католицького університету зберігається ікона Митрополита «За гріхи світу» (олія, полотно) [63].

Його вроджена краса поєднувалася з ерудицією в галузі історії мистецтва. Він ніби продовжує велику культурну традицію своїх предків – засновників собору Святого Юра, який однаково захоплювався мистецтвом католицького Заходу і слов'янського візантійського Сходу.

Про це яскраво свідчить характер колекції картин Митрополита, які зберігалися в бібліотеці Святоюрської палати до його арешту царською російською владою в 1914 році. У збірнику без богословських документів – 266 творів. Не лише творчість галицьких митців – О. Новаківського, М. Сосенка, І. Труша, О. Куриласа, М. Івасюка, А. Монастирського, а й Наддніпрянщини – Ф. Красицького, І. Макушенка, В. Маслянникова, та ін. поруч з ними - картини польських художників - Ю. Мальчевського, Я. Станіславського, О. Геримського, Я. Норбліна, А. Хмельовського. До колекції входять старовинні українські та старообрядницькі ікони, олійні картини давніх німецьких та голландських робіт; гравюри Рембрандта та Сальвадора Розі – а також японські акварелі; кириличні стародруки, грецькі книги та західноєвропейські видання XVI-XX століття [62].

А. Шептицький одним із перших у Галичині оцінив красу й високу естетичну цінність давніх українських ікон, добре володіючи європейським класичним мистецтвом. За словами матері, в молодості він був неперевершеним екскурсоводом по римським палацам і музеям [27].

Зрештою, він також добре знайомий із сучасним мистецьким життям на Заході, і знає там багатьох художників. Будучи студентом, він зблизився з талановитим польським ченцем-художником Адамом Хмельовським (брат Альберт) під час навчання на юридичному факультеті Ягеллонського університету. З ним він відвідав елітарний творчий гурток «Молодої Польщі», а на тодішній Богемській конференції в Кракові точилася жвава дискусія про новий напрямок живопису, де він познайомився з С. Висп'янським, Я. Мальчевським, Я. Мегоффером та інші [5].

Віддаючи данину мистецьким традиціям XIX ст., молодий Андрей Шептицький дуже цікавився філософсько-естетичними поглядами В. Соловйова, читав Д. Мережковського, який, коротше кажучи, познайомився з європейським мистецтвом на рубежі століть, нова естетична концепція століття, пов'язана з модернізмом, неоромантизмом, символізмом [54]. Якщо додати до філософсько-теологічних знань Митрополита, його глибоке розуміння християнської етики та філософських істин, знання вчень східних релігій, ми побачимо образ людини, яку рідко бачили свого часу, широту філософських і естетичні перспективи. Саме така широта теоретичних горизонтів допомогла Андрею Шептицькому належним чином позиціонувати себе в контексті розвитку українського мистецтва на початку XX ст., коли він вступив на високу посаду церковного архипастиря.

Українське мистецтво переживало період кристалізації власної національної самосвідомості. Дві, здавалося б, протилежні тенденції визначають характер творчого процесу не лише в Галичині, а й в усій Україні: з одного боку, повернення до власних традиційних джерел як запоруки національної ідентичності, а з іншого – прихильність до європейської ідентичності духовність і культурна спадщина. При цьому Митрополит, як меценат культури, одразу ж прояснив свою принципову позицію, тобто активну підтримку обох напрямків одночасно. У своїх статтях і промовах він плекав так потрібну, але ще відсутню в українців (як він висловився) «традиційну культуру», яку вбачав у старанному плеканні та творчому роздумі, особливо багатих скарбів народної творчості та старовинної спадщини давніх українських ікон. Саме з цією метою він заснував Національний музей у Львові і чітко висловив свою думку під час його офіційного відкриття в 1913 році: «Покажимо нашу громаду... у нас є традиції краси та величі, ми є носіями великої культури . Ми не хочемо, оберігати могили , а хочемо бути свідками відродження, щоб ми передали колекції музею українському народові... як живий фундамент для

майбутнього, благослови Бог наше духовенство і інтелігенцію, нащадки нашого народу. Не ділимо пам'яток культури з точки зору сьогодення та майбутніх завдань» [41].

Водночас однією з важливих передумов всебічного розвитку сучасної української культури, у тому числі мистецтва, він вважає, що вони тісно пов'язані з великою духовною та культурною спадщиною Заходу. «Ми перші звернулися до цієї єдності, - пише він в "З історії та проблем нашої штуки", - У цій єдності ми знаходимо не тільки рух нашої Церкви (попередній рух - Л.В.), також знаходимо мораль нашого народу, а й яскравого зв'язку зі світовою культурою, представленою зараз тільки Заходом, ми не знайдемо в поєднанні цих двох культур єдності, заснованої на вірі, для вирішення поставлених перед нами проблем - питання нашого майбутнього культури [47] ?

Цей європейський освічений митрополит, маловідомий тоді в Галичині, гостро потребував українського мистецтва, щоб вийти з глухого кута провінційної відсталості й мракобісся й рухатися до широкого бачення загальноєвропейських пошуків. Це визначає його політику як меценатів художників. Покоління українських митців приписували йому свою західноєвропейську художню освіту – досить згадати найвідоміших з них, як-от Модеста Сосенка (митрополит опікувався ним з особливою любов'ю та наполегливістю), Миколи Федюка, Михайла Парашука, Івана Косинина, і наступне покоління митців «двох світових воєн» – у тому числі Михайло Мороз, Степан Луцик, Василь Дядинюк, Марія Карп'юк, Софія Зарицька, Ірина Шухевич з Величковських, Петро Андрусів та багато інших, для яких він піклувався та допомагав в Україні під час роботи Митрополитом. Усі ці митці згодом сприяли розквіту української художньої культури в живописі, графіці, скульптурі, а також у галузі мистецтвознавства, педагогіки та мистецтвознавства [10]. Ще одна цінна сторінка меценатства Митрополита – його багаторічна співпраця та фінансова підтримка одного з найвидатніших українських художників

минулого століття – Олекси Новаківського та його художньої школи. «Можна сказати, що такий могутній геній живопису, як Новаківський, студент Краківської академії мистецтв, завдяки старанням митрополита був на службі українській державі. Своїми пензлями проголошував славу українського мистецтва» - 1926 рік писав о. Юліан Дзерович.

Познайомившись з Новаківським на виставці Товариства Приятелів Красного мистецтва в Кракові 1911 року, митрополит уже побачив у молодому художникі з його вродженою передбачливістю те, чого вкрай потребувала Галичина на той час. Художник, він не тільки опанував нове, цілком сучасну малярську культуру, а також його прозорливу здатність пропонувати великі філософські та соціально-патріотичні теми у своїй творчості.

У 1913 році Митрополит запросив його до Львова, давши можливість працювати на дуже вигідних умовах і жити на так званій «Віллі Стики» біля підніжжя Георгіївської гори (нині тут знаходиться музей О. Новаківського). Відтоді Митрополит подбає про забезпечення матеріальної та творчої роботи митця. Крім того, контакти з людьми столичного рівня значною мірою визначили мислення та інтелектуальне підґрунтя всіх пізніх творів Новаківського, надихаючи на багато важливих тем у його картинах. Також Митрополит був натхненником та ініціатором заснування у 1923 р. під керівництвом О. Новаківського першої української художньої школи в Галичині (1923-1935 рр.). У стінах цього навчального закладу набула базових знань велика група молодих талантів, які згодом змушені були емігрувати під час мистецького процесу в Україні в 1920-1930 роках, а після війни (щоб уникнути придушення тоталітарних комуністичних режимів)) у різні країн світу як активних носіїв української культури та національної гідності – у США (М. Мороз, Св. Гординський, О. Козакевич, В. Ласовський, С. Луцик, М. Морачевська, Є. Козак, А. Малюца), Польщі (Лев Гетц), Канаді (М. Левицький, І. Кейван), Франції (І. Нижник-

Винників, С. Зарицька, Л. Крец, К. Мазур) і навіть у далекій Австралії (М. Кміт) .

Митрополит Андрей Шептицький був певною мірою причетний до творчих здобутків усіх цих митців своєю спонсорською допомогою. І, як слушно зауважив галицький критик М. Голубець, про якого ми вже згадували, «Митрополит робить це не для людей, а для української культури: усі вони служать тільки корінним культурам». Не випадково у Львові в 1936 році відбулася восьма виставка АНУМу, яка представляла найкраще з тогочасної творчості Галичини під назвою «Митці – друзі митів» і присвячена Митрополиту Андрею Шептицькому «як данину щедрому Меценатові».

«Без його спільників, — писав представник виставки у газеті «Назустріч», — важко говорити про якесь мистецьке відродження в Галичині, не тільки в Галичині. В ідейно-мистецькій атмосфері Галицької митрополичої організації вирости монументалістів-бойчукістів, найвидатніше явище сучасного всеукраїнського мистецтва. Той, хто знає, що означає правильне художнє середовище для розвитку мистецтва, зрозуміє. Це було б неможливо без такого фундаменту, як піклування про старі мистецькі скарби та створення на їх основі нових; без безпосередньої освіти художників у великих мистецьких центрах постійно виникають нові напрямки, народжуються нові експерименти, застигають у мистецтві оновлена та відродилася провінційна глушь. Коли українське мистецтво сьогодні може представляти молодих митців протягом більш-менш п'яти років, це багато в чому заслуга людини, яка колись передбачала своє майбутнє і буквально починала з нуля. - Одиниці-раби навіть не хочуть знати про своє оточення [53]. Автори цього огляду слушно зазначають, що меценатство Митрополит мав на меті сформувати власне мистецьке середовище в Україні, спроможне творити передові ідеї та, в свою чергу, виховувати наступне покоління митців. Тому його вчинки мали такий

широкий резонанс не лише в Галичині, а й у мистецькому житті України загалом [27].

Життя Андрея Шептицького було подібним до долі українського народу, керуючи боротьбою українців за національно-культурні права, перегортаючи ще одну сторінку в історії української культури. Андрей Шептицький походить із старої родини українських графів, які зрештою згуртувалися. Ще у XVIII ст. Родина Шептицьких пожертвувала Українській Церкві єпископа Львівського Варлаама (1710–1715), єпископа Київського митрополита і Львівського Атанасія (1715–1746), єпископа Перемишльського Атанасія Молодшого (1762–1779), митрополита Київського і єпископа Львівського Льва (1748-1779). У XIX ст. Сім'я Шептицьких трохи відійшла від церковних справ, але Андрей Шептицький нагадав батькові всі ці імена, цитуючи листа Варлаама-Василя Шептицького до королівського полководця Адама Сенявського, в якому описується їхня родина: «Ми не від вчорашнього дня, і ми не від його благодаті, не від знатних, не від подружніх стосунків, а від давніх предків... Ми старі, як стара Русь, і маємо віру в Христа...» [33, с. 238].

«Духовний провідник українського народу», «будівничий нації», «князь Церкви України», «Мойсей України» — цими благородними словами називає митрополит-історик, який протягом усього свого перебування наголошував на своїй ролі в історичній ситуації країни. Особлива роль резиденції Галицької митрополії. Численні пастирські листи є важливою сферою його духовної діяльності. Василіанський архімандрит Теодозій Галуцинський, один із біографів Андрея Шептицького, нарахував 140 листів. Вони виходять три-чотири рази на рік. Теми - богослов'я, літургія, мистецтво, ритуал, громадські, політичні та державні справи, єдність Християнської Церкви, листи до українських іммігрантів.

Шептицький зробив багато для євангелізації українців, тому особливу увагу приділяє процесу підготовки майбутніх пасторів, які

можуть не лише жертвувати душпастирським служінням, щоб стати духовними лідерами українського народу, а й спрямовувати його до увічнення свободи та незалежності. З цією метою були відкриті парафіяльні семінарії в Станіславові (1906 р.) та Перемишлі (1907 р.), а єпископи відправляли найкращих студентів до університетів Риму, Інсбрука, Відня та Фрідбергського університету, бо «будівничий нації» усвідомлював, що євангелізація українського народу, необхідно пробудити його національну самосвідомість, а цього неможливо досягти без підвищення освіти та національної культури. Через десять років завдяки низці столичних реформ у греко-католицькій церкві достатньо підготовлених і освічених священиків.

Проте Андрей Шептицький не менше дбав про духовно-історичну спадщину народу, мистецьку спадщину, історичну пам'ять. У 1886 р. під впливом його відвідування Церковно-археологічного музею при Київській семінарії та бесіди з професором історії М. Петровим виникли колекція та художній інтерес Митрополита. У 1894 році в Митрополичій канцелярії був створений Археологічний музей церкви. У листі-розпорядженні від 1 вересня 1901 р. Андрей Шептицький звертав увагу на необхідність спільної організації збереження художніх пам'яток, ікон, архівів, бо «фактично в найкращих побажаннях священика, з рук у руки, з місця на місце, з кожним роком найцінніші та вандалізовані акти, показники та документи поступово зменшуються та споживаються» [8, с.180].

Митрополит також нагадав про положення канонічного права, що ґрунтуються на зберіганні старовинних церковних книг, актів, ікон, облачень. Проте сам Андрей Шептицький продовжував збирати старовинні артефакти, щоб зрозуміти важливість сакральних пам'яток. Подальші знахідки, іноді добре збережена церковна атрибутика, рукописи, стародруки, були передані до музеїв. Серед них на особливу увагу заслуговує один із перших експонатів – фрагмент з іконного ансамблю церкви Покрови Богородиці із с. Поляни, відкриття та збереження яких

належало молодому ченцю Андрею Шептицькому, який фактично врятував його від спалення. Пізніше він писав у своїх спогадах: «Я приїхав до Добромиля зі Станіслава з новою, що коли ми дійшли до полянської церкви, то збудували нову церкву з цегли, а стару починали бити, а ікони зачинили палити. Звідси ікона старовинної церкви з першої ланки музею» [31, с. 5].

З метою організації, дослідження та подальшого збагачення музею Митрополит запросив молодого вченого, доктора наук, який набув певного досвіду в музеї Ставропігії Іларіона Свенціцького. З 1905 по 1952 рр. мистецтвознавець, мовознавець і невтомний організатор музейної справи І. Свенціцький підтримував зв'язки з музеями, архівами та бібліотеками Києва, Праги, Варшави, Відня та Санкт-Петербурга. Експедиції Бойківщини, Лемківщини та Гуцульщини І. Свенціцького значно поповнили фондову колекцію, що призвело до розширення музею. Під його керівництвом створено постійну експозицію Національного музею у Львові, у 1911 р. придбав будівлю палацу (архітектор В. Рауш, власність професора Дуніковського) на вулиці Мохнацького, 42 (нині вул. Драгоманова) І. Свенціцький намагався перетворити музей на наукову установу і реалізував цей задум через досить багату видавничу діяльність, опублікувавши дослідження в серії « збірка Національного музею у Львові» (34 книги). Як меценат, глибокий знавець і тонкий знавець національного та світового мистецтва, Митрополит добре усвідомлює суспільне значення музеїв.

13 грудня 1913 р. Андрей Шептицький урочисто оголосив про передачу створеного ним музею українському народові. Зібрання книг, рукописів, стародруків, ікон, церковних облачень – понад 13 000 експонатів, які він зібрав за ці роки сам. З нагоди відкриття Національного музею у Львові Шептицький сказав: «...Ми не хочемо бути охоронцями могил, ми хочемо бути свідками відродження. Ми передаємо колекцію музею українському народові, не лише як документи й свідки слави наших

батьків, ми передаємо їх, роблячи культуру українського народу живою основою для майбутнього – благослови Бог – наше духовенство та інтелігенцію, нащадки нашого народу» [8, с. 186].

Пророцтво продовжив владика: «Я довгий час спантеличився тим, як український народ, цей бідний селянин, заражений постійними нападами турків чи татар, протягом століть використовувався фізично та морально. мова нищить інших. Заражена жахливими наслідками частих воєн, без корми і вітрил, здатна зберегти притаманну їй духовність, її проявами є українські ікони, українське мистецтво, його художники, вся його школа іконописців, Європа нічого не знає, і знати не хотітиме довго, хоча й буде змушена знати Україну» [24, с. 101].

У музеї створювалися архіви та бібліотеки, проводилися наукові дослідження. Основними завданнями музею є формування, упорядкування, збереження, популяризація творів мистецтва через пресу та видання. Засновник і меценат музею митрополит Андрей Шептицький склав плани майбутніх наукових видань – каталогів старих гравюр і рукописів, покажчика архівних пам'яток, іконопису, історичних матеріалів Львівської єпископії на Гуцульщині, приватного покажчика XVIII ст. - столітнє листування і доби та галицького Відродження. Видання планується видати у вигляді збірника і, за пропозицією єпископа, видатиме під назвою «Річники Церковного музею». Літопис національного музею був виданий завдяки зусиллям Союзу прихильників національного музею, яка розпочала свою благодійну діяльність у грудні 1931 року.

Важливість видавничої та музейної справи відображена у вступному слові Митрополита у першому номері «Літопису», в якому він наголошував, що музей «сторожить традиції народу і прагне зберегти все, що гідне уваги в житті — її характер, тип, художній стиль, чи безпосереднє вираження, чи вираження національної думки чи національного життя» [12, с. 6]. Прагнучи зберегти та показати зібрані з України пам'ятки української культури, музей є центром зібрання світлої нації, яка в

майбутньому «буде столицею, де багато поколінь зможуть малювати, жити та діяти» [8, с. 217].

З музеєм пов'язані життя та творча доля багатьох українських митців. У різні часи скарбниця української духовної спадщини будувалася за підтримки та активної співпраці видатних діячів української культури та науки, зокрема Івана Франка, Михайла Грушевського, Філарета Колесса, Вадима Щербаківського, Володимира Шухевича, Івана Труша, Олекса Новаківського та багато інших. У його стінах знайшли свої орієнтири Михайло Бойчук, Петро Холодний, Микола Бутович, Модест Сосенко, Олена Кульчицька та інші. [31, с. 8].

Крім того, єпископи вже давно виношують ідею створення мистецького закладу у Львові, оскільки українська творча молодь подорожує до Кракова, Варшави, Відня та Мюнхена для отримання вищої освіти. Багато з них навчалися під егідою Андрея Шептицького, особливо Юліан Макаревич, Яків Струхманчук, Микола Анастазієвський, Іван Северин, Микола Федюк та Михайло Бойчук. Так, завдяки заступництву Мети, Модест Сосенко навчався в Мюнхенській академії (1901-1902) та Національній академії мистецтв у Парижі (1902-1905).

Митрополит звертає увагу на фреску, тому що на вишиванці зображені Богородиця, немовля Ісус і архангел Михаїл. Тому Шептицький заплатив Ю. Буцманюку за навчання в Краківській академії [17, с. 26]. Талант молодого графіка Якова Гніздовського оцінив меценат і великий знавець мистецтва Андрей Шептицький, який у 1938 році присудив йому стипендію для продовження художньої освіти у Варшавській академії мистецтв. Я. Гніздовський навчався тут живопису та графіці, але після війни 1939 р. довелося припинити [18, с. 48]. Що було б з українською культурою в Галичині без активної участі митрополита Андрея Шептицького, просто невідомо, адже за його ініціативи та фінансової підтримки велася найповніша робота на цій ниві. Він щедро спонсорував усіх бажаючих вчитися і звертався до нього за допомогою.

У своїй невтомній праці над піднесенням мистецького життя Львова та галицької художньої культури загалом Шептицький вважав важливим запросити О. Новаківського, і це правильно. Раб Божий є великим покровителем молодих митців і надійних учених, підтримує їх як духовно, так і матеріально. Дайте йому можливість продовжувати малювати» [30, с. 9]. Будинок, в якому розміщується художня школа О. Новаківського та майстерні М. Сосенка та О. Курилеса, придбано за кошти митрополита. Запрошення Новаківського тлумачилося як певна мета - хороший учитель у майбутній школі. Взаємовідносини Шептицького з художником поступово склалися, не відразу, але міцні, з глибокою повагою один до одного. У цьому союзі зустрічаються два могутніх персонажа, діаметрально протилежних у творчості та духовних здібностях, але гаряче відданих обраному життєвому шляху. Понад 20 років їм довелося б прожити пліч-о-пліч у Львові [30, с. 126-127]. Під час великих фінансових труднощів О. Новаківського Митрополит надсилав художнику велику кількість фарб та інших малярських приладдів [30, с. 221]. 23 березня 1923 р. О. Новаківський продовжив роботу у Вільній академії у своїй майстерні за підтримки Митрополита. Перед світом виховайте цілий кадр нових митців, які, як і наша культура, створять щось цілком оригінальне» [30, с. 204].

Від початку художньої школи її постійно відвідує меценат Андрей Шептицький. «За його кошти школа практично існує, бо всі учні майже не мають коштів...» [30, с. 209]. Кожного літа за фінансування Митрополита учні виїжджають на природу до Космача, де О. Новаківський навчає їх навичкам цілісного бачення природи, правильного визначення кольору, насиченості та точності відтворення. Владика розуміє, що навчальні заклади мають створюватися на європейському рівні, враховуючи традиції доброї молоді та досягнення зарубіжних академій. З цією метою у 1928 році він відправив двох молодих художників — М. Мороза та В. Дядинюка

— як для продовження художньої освіти, так і для освоєння навчальної програми художніх закладів.

«Немає сумніву, що кожне покоління посилатиме таких художників, які вирости за кордоном або наслідували інших, використовуючи свої художні таланти в руслі інших, у культурі інших. Якщо серед них є геній, то він це зробить приєднуючись до духу інших. Розширюйте національну культуру. Якщо вони менш здібні люди, які не є собою артистичними, але піддаються абсолютно незнайомій культурі, в якій вони не створять середнього, що можуть у своєму культурному середовищі. Тому що, кожен твір мистецтва має бути виразом душі, і кожна душа виражається краще, повніше і правильніше, коли в ній зберігаються ті ціхи, які вирости серед них і належали їм», — стверджує Андрей Шептицький [8, с. 189].

Митрополит надає великого значення розвитку історичної школи, особливо має велику колекцію і митрополичий архів, організував групу книжників (1909), які переписували історичні документи з Ватикану, віденських архівів зібрання греко-католиків. У Вільно на пошуки матеріалів і книг «будівничої нації» відправив свого брата священика д-р Климент Шептицький, декан Унівської Лаври Братів Студитів. «Духовний провідник українського народу» підтримує гімназії та музичне мистецтво, що розвивається в церковному середовищі – семінарії, церковні консерваторії. Він любить мистецтво і художників і тим самим сприяє їхньому художньому розвитку. Зі спогадів Андрея Гнатишина, українського композитора, диригента, педагога, професора, одного з найвидатніших представників української діаспори у Відні: «Митрополит був вражений моїм хором і закликав мене до себе і спитався, чи не хотів б я покращити свої здібності у Відні. Я відповів, що з радістю поїду до Відня, щоб продовжити навчання, але мої батьки бідні... Митрополит погодився дати мені стипендію, щоб покрити моє перебування у Відні та навчання у Віденській консерваторії. Я отримав диплом у Віденській

консерваторії в 1935 році, і щороку коли був у Львові, я завжди навідував Митрополита» [12, с. 9].

Андрей Шептицький також фінансував видання Д. Бортнянського у 1924 р. неопублікованих творів духовного хору та світської інструментальної музики [34, с. 302]. Збереглися листи українського письменника, і він увійшов у світ творами «Камінний хрест», «Новина», «Кленовий лист», літературою Василя Стефаника та митрополита Андрея Шептицького. Листи, написані в пізні роки автора, сповнені драматизму. У важкі часи Стефаник звернувся за допомогою до Митрополита. Ці листи свідчать про авторитет єпископа, його шляхетність, його духовну та матеріальну підтримку тих, хто її потребує, і справді, його внесок у розвиток української культури.

У перших листах (1930, 1934) автор «має сміливість» турбувати єпископа і просити його прийняти здібних хлопців Дмитра Сокульського та Миколу Костащука до семінарії у Львові. У листі від 12 червня 1934 р. В. Стефаник скаржився на стан здоров'я і просив 50 злотих, бо «не мав ні ліків, ні дров». У наступному листі він подякував Митрополиту за гроші, «витрачені на насіння, сорочки та лікарів». Також письменник попросив єпископа благословити сина на далеку подорож. Він написав: «Тому я був би вдячний, якби ви змогли змусити його стати перед вами і побачити на власні очі чоловіка, який повинен повернути гроші, які я вам винен, для себе та свого брата. З вашою допомогою та благословенням він навчався протягом багатьох років ...» [2]. Він звернувся до єпископа за «останньою допомогою». Владика завжди виконував прохання автора, а щоб подякувати архієпископу за доброту, В. Стефаник запропонував передати йому всі свої листи та інші документи, щоб сплатити борг.

У своєму листі письменник назвав єпископа найбільшим українцем у всій Русі-Україні і хотів, щоб він очолив українську політику через його «глибокі знання та велику особисту культуру серед українців». «Єпископ звертає увагу на діяльність культурно-освітніх товариств, таких як

«Просвіта», «Рідна школа», «Сільський господар», а також звернувся до уряду Чехії із зверненням до Української Піддебрадської школи економіки. Був засновником Львівського земельного банку (1910). У 1903 р. Андрей Шептицький заснував «Народну лічницю» для надання безкоштовної медичної допомоги бідним і хворим мешканцям Львова та всієї Галичини, незалежно від віри та національності. Для лікарні Андрей Шептицький за власні кошти (понад 7 тис. крон) пожертвував та обладнав будинок на стороні Святоюрської гори на вулиці П. Скарги (нині вул. Озаркевича, 4). А на околиці Янова Митрополит передав будинок та все медичне обладнання жіночому медзакладу «Порадня матерів».

У 1917 р. було створено Фонд Андрея Шептицького для українських сиріт, а ще раніше він відкривав сиротинці, притулки для бідних [33, с. 241]. Згідно з заходами комітету охорони природи НТШ, митрополит розпорядився створити на своїй землі кедрово-лугову рослинність. Це один із перших заповідників Західної України. Шептицький був справжнім державним діячем, який показав світові 5-мільйонне українське населення Західної України. Уряди та політичні партії прислухалися до «Мойсея України» і 28 червня 1910 р. він виголосив промову в палаті лордів, у якій передбачив, що коли у Львові буде створено Український університет, його культурно-національний вплив досягне української мови. Ці слова доречні у Відні, Варшаві та Санкт-Петербурзі, враховуючи вплив університету на українців, розділених у різних країнах. Після того, як у 1913 році з'явився знаменитий указ від 1 вересня 1916 року про відкриття українських університетів, російське міністерство закордонних справ рішуче протестувало у Відні проти ворожих дій Росії.

Під час Другої світової війни «духовний лідер українського народу» особисто надіслав Гітлеру листа з засудженням знищення євреїв. Він був одним із перших монархів у європейській країні, хто наважився на це. «Можемо повісити графа Шептицького, ми мусимо терпіти митрополита Шептицького», — так відповів Гітлер на «українське Мойсеєве» послання

[37, с. 244]. На територію Галичини претендували шовіністи сусідніх країн, у найтемніших фарбах зображена діяльність митрополії Шептицького. У всьому бачили український націоналізм і лише теоретику Шептицького. З огляду на це, митрополія представлена перед апостольською столицею. Зрозуміло, що ані за часів Австро-Угорської імперії, ані за часів Речі Посполитої ці шовіністи не могли і не хотіли визнати реальності того, що митрополія серед українців була найбільшою репрезентацією народу, який століттями був поневолений. А. Шептицький своїм життям і творчістю перегорнув прекрасну сторінку в історії української культури.

Показником соціальної ситуації у Східній Галичині є чернецтво, яке розвиває активну діяльність пастирського, екуменічного та соціального характеру. Незважаючи на поширене переконання, що монастирі мають бути бідними, а їхні мешканці фанатичне ставлення до традиційних молитов і застарілих морально-етичних засад, чернецтво стало важливим чинником духовного розвитку суспільства, формування наукового та культурного потенціалу, релігійних пріоритетів сучасної громадської думки. Суворе збереження візантійських літургійних традицій у поєднанні з соціальною роботою вважається важливим для відновлення, заснування та поширення багатьох монастирських спільнот у ХХ столітті (було створено лише 19 нових класів і конгрегацій УГКЦ). Виходячи з етнічного та релігійного походження, в якому розвинулося чернецтво, монастир у повній мірі представляє багатство української культури та як вираз християнської ідентичності, поєднаної зі свідомістю вселенської церкви. У зв'язку з цим велике наукове значення, знання та практичне значення має вивчення процесу відновлення та розвитку чернецтва, розвитку структури монашества та внутрішнього розвитку самого чернецтва у становленні сучасного чернецтва.

Актуальність цього розділу посилюється тим, що останнім часом проблема монашого явища помітно пожвавилась. Це підтверджують численні наукові дослідження, численні публікації, тематичні конференції,

що з'явилися останніми роками, бразильського Патріаршого собору (2011), який присвячений чернецтву і розглядає питання, окреслені на своїх зібраннях. Відродження традиційних східних монастирів мало зміцнити і навіть відновити зв'язок між ГКЦ і Києво-Руською церквою, оскільки чернецтво вважалося вищою формою християнського стилю на Сході від витоків християнства на слов'янських землях. Керуючись нагальними потребами церкви та суспільства, у 1906 році митрополит Андрей Шептицький заснував у Скнилові монастир-студію. Чернеча модель Студійського Уставу передбачала всебічне збереження ритуалів Східної Церкви, а чернецтво було покликане впливати на самосвідомість Церкви та її віруючих, визначати національну ідентичність та бути оновлюючою силою ГКЦ. Важливою причиною відновлення студентського чернецтва є те, що для монастиря пріоритетним є об'єднання православного Сходу, особливо Росії та Ватикану. Енцикліка Папи Лева XIII «Гідність Церкви на Сході» від 30 листопада 1894 р. окреслює нове положення ГКЦ у Вселенській Церкві, а отже, і нагальну потребу власного чернецтва, яке може ідентифікувати українське християнство.

Бо монастир завжди вважався основою Церкви і завжди був вірним захисником католицизму. Таким чином, монастир-студія є сполучною ланкою між старовинними та сучасними традиціями, між православним і західним католицизмом, стаючи важливим центром консолідації греко-католиків та форпостом формування ідеології релігійної єдності між католиками та православними. Це один із найважливіших проектів для митрополита Андрея у реалізації його вселенської політики. «Це підтверджується тим, що об'єднання Церкви та відновлення східного чернецтва були справою його життя», – написав Митрополит у листі до Папи Пія XI. Тому митрополит Андрей Шептицький доручив цю місію своєму братові Казимиру (архимандриту Климентьєву Шептицькому), який був готовий взяти на себе відповідальність за її успішне практичне виконання.

Митрополит Андрей Шептицький доручив ченцям надавати важливі соціальні послуги, зокрема виховання дітей-сиріт, навчання малозабезпечених дітей, допомогу бідним, поширення освіти серед гуцулів, зв'язок з Боснією і Герцеговиною співпраця з українською діаспорою в Канаді. Таким чином, студійне абатство поєднує давню традицію споглядання (у молитві, пості та тиші, тобто в аскезі) духовного життя з глобальними соціальними викликами XX століття. Хоча XX століття між двома світовими війнами було політично важким і соціально напруженим для українського суспільства, воно стало яскравим етапом у розвитку монастиря Студійського Уставу. За період навчання значно зросла кількість студентів-ченців, що призвело до розширення монастирської мережі.

Студенти намагаються створити необхідні умови для духовно-релігійного розвитку віруючих, а також для національно-культурного життя Східної Галичини. Студійний монастир XX століття зумів: консолідувати українську імміграцію та протистояти денаціоналізації по обидва боки Росії та Польщі; поширювати освіту серед молоді, що впливає на процес релігійно-патріотичного виховання у східногалицькому суспільстві; створити мережу релігійних церковних журналів та монастирських бібліотек, які відтворювали важливу роль у розвитку християнського та національного мислення місцевого населення, відродження сакрального мистецтва, яке значно збагатило національну культуру, підтримка та турбота про вразливі верстви населення, зокрема дітей-сиріт, хворих та бідних. Діяльність студійських чоловічих чернецтв відповідає потребам часу, національним інтересам і позиції Церкви. Ченці зберігають непорушну духовну самобутність народу, поширюють християнські, соціальні, релігійні та етичні ідеї та цінності. Митрополит Андрей Шептицький виніс українське католицьке чернецтво на новий історичний рівень і тим самим створив цілком східноукраїнську релігійну унію, зробивши його важливим духовно-національним чинником

відродження. Тому вони довгий час залишалися важливою складовою розвитку Церкви та релігії в Україні в історії народу. Тоді основним завданням відновленого студентського монастиря є відродження та розвиток візантійсько-слов'янського чернецтва, екуменічна діяльність у православному середовищі, українська культурна та релігійна діяльність. Досконале розуміння Митрополитом засад майбутнього чернечого життя позитивно вплинуло на його загальну реформу галицьких монастирів.

Він написав хартію для сестер Василіанок, був візитатором у сестер Служебниць, заснував монастир сестер Студійського Уставу та запросив у Галичину великих місіонерів Редemptористів, що заснували східну філію на українській землі.

Тому можна сказати, що релігійна діяльність митрополита Андрея Шептицького стала вирішальним джерелом національної свідомості в Україні, що мала на меті піднести морально-духовний рівень народу до рівня жертвовного служіння церкві та розбудові нації. Це дозволило УГКЦ не лише пережити переслідування, а й відновити східно-католицьку ідентичність у незалежній українській державі. Тому ми не можемо забути його слів і нарешті зробити те, що він наказав нам усім: щастя народу буде забезпечено»[59].

Таким чином, у той час Церква стала голосом і гарантом духовних і матеріальних інтересів галицьких українців, що свідчить про величезні мобілізаційні масштаби організації молодіжного руху. Гуманізм, християнська милосердя, безкорислива допомога вірним виявляються не лише в їхніх конфесіях, а й у благодійній діяльності церковної структури, як обов'язок перед усіма, хто потребує термінової допомоги. Тема заслуговує на всебічне і глибоке вивчення фахівцями з метою використання спадщини та досвіду Греко-Католицької Церкви для позбавлення від застарілих ідеологічних упереджень та сприяння культурній інтеграції, фізичному та психічному оздоровленню української нації та її рівноправних членів європейського співтовариства.

РОЗДІЛ 3

БЛАГОДІЙНИЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ МИТРОПОЛИТА АНДРЕЯ ШЕПТИЦЬКОГО

Активізація греко-католицького духовенства в політичній та суспільній сферах Галичини характеризувала першу половину ХХ ст. Такий стан справ призвів до зростання політичної та етнічної напруженості та пов'язаних із цим соціально-економічних та правових проблем у регіоні. Історично Церква була учасником суспільно-політичного життя Галичини. Вона дає морально-релігійну оцінку політичних дій і діяльності владних структур, державних структур, соціальних орієнтацій. У дусі любові до сім'ї, ближнього та батьківщини Церква поставила перед собою мету виховання підростаючого покоління на християнських, національно-патріотичних засадах. На початку ХХ століття питання виховання молоді набуло особливої актуальності, оскільки в цей час в історії України відбувалися часті зміни в усіх сферах життя суспільства. Нестабільність і невизначеність майбутнього не сприяє цілісному та стійкому уявленню про світ, суспільство та окремих людей у ньому. Фактично, греко-католицька церква стала тим монолітом, який дає молоді незмінну мораль, етику та цінності в такому мінливому житті.

У першій половині ХХ ст. позицію греко-католицької церкви утвердив Андрей Шептицький, який за роки перебування на митрополичому престолі зумів здобути авторитет серед галицького народу та інтелігенції. Андрей Шептицький має складну спадщину в суспільно-політичному, національному та духовному житті українського народу. Заборонялися світські та релігійні книги українською мовою, занепадала українська культура та література. У певному сенсі митрополит Андрей Шептицький бачив у діяльності Української Греко-Католицької Церкви вирішальну роль у підтримці, зміцненні та консолідації ідеї української національності, яка не підходить польському правлячому колу, не

підходить для великої сили Москви. У всіх випадках обидва звинувачували українського націоналістичного Митрополита. Культурно-освітня діяльність Митрополита Андрея Шептицького спрямована на піднесення моралі й духу народу до рівня масової підготовки до практичної праці розбудови нації. Це передусім спонсорська допомога, допомога талановитій молоді, інтеграція творчості, виховна робота через освіту, просвітницькі та спортивні товариства, журнали, книги, масові заходи, які мають поєднувати два принципи держави і релігії. "Той, хто має владу, повинен дбати про інтереси тих, кому служить", - сказав Шептицький.

За словами професора Анатолія Колодного, патріотизм Митрополита Андрея проявляється у тому, що він називає Україну своєю батьківщиною. Це не просто метафоричний вираз. Українська хата – колыска нашого народу, де з покоління в покоління передаються його традиції, художні смаки, мораль та світогляд. Андрей Шептицький також занепокоєний тим, що хата, хоч і родом із країни, поділили між собою брати-суперники. Проте, на його думку, український народ є нацією і має бути монолітом. У своєму виступі він приділив особливу увагу питанням патріотизму, захисту та заохочення народної любові до Батьківщини. У пастирському посланні до вірних 1899 р. було вирішено це питання: «Християнин повинен любити всіх людей, але це не заважає йому любити свою сім'ю та свою країну, що є першою любов'ю» [60, с.14].

Митрополит Андрей Шептицький не пов'язує питання патріотизму з нетерпимістю до людей інших національностей чи інших віросповідань. Це лягло в основу його концепції ненасильства, яка набула особливого значення під час і в міжвоєнний період, коли вбивства та репресії за національністю, релігією та політичною приналежністю стали звичними. Андрей Шептицький відчував зобов'язання виховувати український народ на основі християнських цінностей, які виключають вбивство з будь-якої причини. Так, 10 грудня 1942 р. у Львові було складено правила Декрету Львівської Архієпархійської Ради «Про виховання молоді», починаючи з

паперу, що розкриває мотиви написання документа: один із них має бути вихователем молоді. Хоча місіонери також є вчителями релігії, їх важливішим завданням є виховати молодь як святих християн і справжніх громадян» [52, с. 990–991]. Місія видавця — робота з молоддю в загальноосвітніх навчальних закладах: «Молодь треба вчити щирої любові до Вселенської Церкви та країни» [52, с. 992].

Для Андрея Шептицького Батьківщина, нація — поняття передусім духовно-моральне, є єдиним і творить єдиний живий організм. «Завданням українського народу буде створити таке соціально-християнське середовище, яке гарантує справжнє і тривале щастя громадян, з достатньою внутрішньою силою для боротьби з тенденціями внутрішнього занепаду та успішного захисту кордонів від зовнішніх ворогів» [60, с. 6]. На думку Митрополита, єдність має ґрунтуватися на національній єдності. «Український народ — це нація, дехто навіть хоче сказати організм, тож це має бути суспільна національна праця», — сказав Андрей Шептицький. Велике значення він надає ролі мови. «Всі україномовні чи носії української мови є українцями» [60, с. 11]. Тому для Митрополита мова є одним із факторів, які творять людей. Адже рідна мова закладена в людині на рівні національного генетичного коду.

Щоб об'єднати широку верству українського суспільства на християнських засадах, у 1930 році Андрей Шептицький висунув ідею створення Українського Католицького Союзу (УКС). До нього можуть приєднатися представники різних політичних сил, які належать до українців християнської віри. "З політичних питань ми будемо стояти на позиції національних прав українців на повну організацію власного способу життя", - заявили Митрополит. Метою УКС є виховання нового громадянина, який внутрішньо поєднуватиме релігійні та державні принципи. УКС поширював свою роботу на навчальні заклади, музичні та спортивні клуби, об'єднуючи молодь у християнські організації та захищаючи її від негативного впливу комуністичної ідеології. Він

намагався зробити церкву центром освітньої, господарської та духовної діяльності. На практиці члени УКС збирають кошти для допомоги сиротам, вдовам та всім нужденним [40, с.89]. УКЦ має на меті здійснення багатьох релігійних, педагогічних, загальнокультурних заходів.

Політика неперервної освіти, 6 травня 1933 року. З ініціативи Галицького єпископа УГКЦ вона організувала товариство «Католицька Акція Української Молоді» (КАУМ). Того ж року було створено Товариство «Орли» з метою поглиблення християнського та національного виховання молоді. Зійшовши на престол Митрополита, Андрей Шептицький цілком усвідомлював, що його місія пастирська і мирська. Серед інших політиків особливо сміливим був Андрей Шептицький. Він міг плисти проти течії, але в очах Митрополита це вело його людей у неправильному напрямку. Його «світською» метою була державність в Україні.

Шептицький розумів, що без держави врятувати українців неможливо, тому досягнув своєї мети абсолютною одностайністю. Шептицький бачив перспективи розвитку української народної нації та держави. Церква не існує окремо від людей. Церква в людині, а людина в церкві. У цих відносинах Українська Церква за конкретних історичних умов бере на себе велику місію національного, духовного, культурного та суспільно-політичного відродження українського народу та об'єднує його в майбутній єдиній Українській державі. З огляду на складні стосунки, в яких український народ опинився під чужим пануванням, Церква є могутньою духовною силою, яка може національно, морально та духовно зміцнити країну, спрямувати її на відновлення свідомості національної самосвідомості та завдання нації побудувати надвоє імперію. Після сходження на престол Галицької митрополії Андрей Шептицький виявив добре розвинену побутову ситуацію в усіх сферах духовенства та світських громадян.

Наприкінці XIX – на початку XX ст. відзначається виразна національно-патріотична та суспільно-політична активізація просвітницької місії українського духовенства перед українськими селянами. Ідея ролі інтелектуала пролунала з новою силою, адже в ті часи боротьба за виживання велася не силою фізичної зброї, а духовною силою, яку потрібно було зміцнювати і утверджувати в житті людей. Щоб подолати пасивність, байдужість і наївність, інтелігенція повинна постійно зміцнювати і підвищувати духовно-культурний рівень народу, виховувати національну свідомість та український патріотизм. Українські священнослужителі також стверджують, що важке становище українського народу полягає у відсутності українських експертів, які могли б і повинні займати відповідні посади. Тому необхідно починати працювати і розвивати свій досвід та інтелектуальну силу. Це питання духовенства та світських діячів.

Ідея єдності українського народу всюди. Духовні та світські сили повинні об'єднатися, щоб зміцнити його дух і просвітити його ідеалами свободи та людської гідності. Цей напрямок думки привертає кращі сили галицького духовенства та галицької інтелігенції, заохочуючи їх самовіддану діяльність і жертви на благо народу. Таку духовно-релігійну, суспільно-політичну та морально-психологічну ситуацію в митрополії знає Андрей Шептицький. «Він глибоко піклувався про український народ і всі його кривди та несправедливості. Саме це приниження, яке зазнав український народ з дитинства, спонукало його присвятити себе Богові у своїй чернечій державі і продовжувати молитися за його кращу долю [50 с. 119].

Шептицький дбає про духовну культуру українського народу, його духовно-історичну спадщину, мистецьку спадщину, історичну пам'ять народу. Як меценат Андрей Шептицький організував Національний музей України у Львові, де зберігаються картини, старовинні ікони, різноманітні експонати церковного та світського мистецтва Галичини та Великої

України. У музеї є архіви та бібліотеки, проводяться наукові дослідження. Він багато зробив для збереження української культури за княжої доби. Як представник національних інтересів українського народу Митрополит Андрей демонстрував свою державотворчу позицію, відстоюючи ідею української державності.

Ще під час свого душпастирського нормативного візиту до США в 1921 році Шептицький виступав проти введення Галичини до складу Польської держави, за що після повернення був заарештований польською владою. Це мужній виступ українського патріота, ревного захисника українського народу, жертвовного воїна українського національного ідеалу – національної незалежності українського народу та національної незалежності України. Митрополит не приховує свого українського патріотизму, вважаючи, що кожен священик має жити відповідно до інтересів, побажань, потреб, вимог і страждань свого народу, інакше він не зможе виконати свою душпастирську місію. Щодо позиції Андрея Шептицького, то Митрополит також визнав свій український патріотизм, який поєднується з любов'ю до ближнього. Служіння українському народові – це праця, яка покращує його матеріальний добробут, моральний статус і духовність. «Християнська любов до ближнього і любов до католицької справи, якій я присвятив своє життя, — писав митрополит, — справа божественної єдності», а справжній патріотизм — це не що інше, як справжня любов до ближнього. І таким чином я став патріотом України. Враховуючи надзвичайну бідність нашої церкви та нашого народу, вся моя робота походить від цієї любові і завжди була спрямована на матеріальне благополуччя. Я зробив усе, що міг зробити. Отже, це хороший моральний наказ.

Йдеться про піднесення християнської науки серед людей, надприродне життя, християнське життя в сім'ї тощо. Я намагаюся хоча б частково задовольнити всі потреби нашого народу» [10, с. 121]. Митрополит Андрей Шептицький був видатним громадсько-політичним

діячем у баченні українського життя. Від самого початку своєї душпастирської діяльності, він чітко усвідомлював історичну необхідність розбудови національної свідомості в масах українського суспільства та ідеї української державності, що було визначенням і основним принципом його суспільно-політичної діяльності. «Національна свідомість породила потреби власної країни, вона займе всю українську національну територію Російської та Австрійської імперій» [10, с. 122]. Щирий український патріот, космополіт покладав свої пастирські надії на національно свідомі українські маси, хоча й ставився до всіх мирян із християнською любов'ю, намагаючись вплинути на їх фальшиво антиукраїнську і навіть антикатолицьку зміну тенденцій.

У цій складній і хаотичній ситуації Андрей Шептицький довів, що він не лише шляхетна і праведна людина, а й досвідчений, мудрий і далекоглядний державний діяч, вірний український патріот. «Я, — писав космополіт, — ніколи не намагався стати на бік тої чи іншої сторони серед своїх послідовників.» Це важко, оскільки поділ праці пов'язаний із концепцією національних ідеалів. Моїм співробітникам знадобилися роки, щоб зрозуміти, що рушійною силою моєї роботи є любов до всіх моїх співробітників. У всіх цих випадках я мусив...навіть відмовитися від того, що могло бути моєю особистою думкою чи особистим бажанням, і я намагався виконувати те, що вважав теологічно обов'язком католицького єпископа» [10, с. 123]. Суспільно-політична концепція Андрея Шептицького охоплює широкий спектр соціальних партій, напрямів, діяльність яких базується на національних ідеях. Митрополит свідомо уникав будь-якої «партійності» і виступав голосом за ідеали всієї України, як батько нації, а не як її частина. «На користь своїх послідовників, — підкреслює Андрей Шептицький, — я намагаюся розв'язати протиріччя між партіями. Шептицький спростував розповідь Польщі про її діяльність, згідно з якою спонсорство українського народу трактувалося як антипольська діяльність. Він діє в інтересах своєї пастви, свого народу, не

проти польського народу, а лише для захисту українського народу, його культури, мови, національної свідомості, національної гідності, його державності, яка дана кожному народу Богом правом. Відповідаючи на польський фактор і стверджуючи, що його український патріотизм служить українському народові, космополіт пише: байдужість, не шкодячи справі католицизму в їхніх серцях. Я захищаю принцип, що вони мають право знайти в мені справжнього батька, який бажає зробити все можливе і зробити все, що в його силах, щоб забезпечити їм справедливість» [10, с.123-124].

Андрей Шептицький хотів доказати, що його український патріотизм і захист прав українського народу є цілком нормальним пастирським обов'язком, і він служив українській пастві. Під проводом Андрея Шептицького греко-католицьке духовенство доклало багато зусиль для захисту національних традицій, культури, духу та мови українського народу. Надавати значення вихованню патріотично налаштованої та толерантної молоді.

Андрей Шептицький був хоробрим державним діячем, який не лише провів українців у Галичині через дві світові війни та окупації, а й залишив нинішнє бачення Української держави стати українською нацією. Духовний будівничий нашого народу. Недарма Іван Франко назвав його українським Мойсеєм. Він постає в нашій уяві як символ незламності духу, працьовитості, твердості й мудрості народу. «Я – українець свого прапрадіда», – написав Андрей Шептицький у посланні до нашого планованого духовенства. Для Митрополита Андрея турбота про долю України – справа життя і смерті. Останні слова патріота були вражаючими: «Україна вийде із занепаду як сильна, соборна і велична нація нарівні з іншими високорозвинутими народами. У ній пануватиме мир, добробут, щастя, висока культура, взаємна любов і злагода» [1, с. 228]. Слова Андрея 1941 року є пророчими та актуальними сьогодні. «Всі, хто відчуває себе українцями і хоче працювати на українські інтереси, нехай забудуть

про будь-які партизанські чвари і нехай солідарно працюють над відбудовою нашого зруйнованого економічного, освітнього та культурного життя. Тоді в усіх українцях на основі єдності та тяжкості, створиться соборна і незалежна Україна, збудована на жертвах одних, построєна на праці мурашок інших, великими трудами других» [56, с.12].

Важливу роль у церковно-релігійному житті відігравало засноване ним Богословське наукове товариство, яке видавало журнал «Богословіє» і «Праці Богословського наукового товариства». Згодом було засновано Український католицький інститут, який і сьогодні залишається одним із найпрестижніших навчальних закладів української та європейської богословської системи. Рух мирян отримав нове дихання з новою ієрархією та конгрегаціями. У релігійне та церковне життя були залучені найкращі європейські держави. Зокрема, Митрополит запросив до Галичини голландських та бельгійських католиків, які заснували Чин Редemptористів, який перейняв східні обряди та виховував українських ченців, які допомагали відроджувати дух давніх українських монастирів. Наступник Андрея Шептицького кардинал Йосип (Сліпий) звернувся до Української Греко-Католицької Церкви до Патріаршої гідності, і Рада Безпеки одноголосно це підтримує. Безперечно, це насамперед відзначення величезній праці Митрополита Андрея Шептицького, який заклав такий міцний фундамент для Церкви, що навіть комуністична більшовицька імперія не змогла її знищити. Він заснував у Боснії апостольський вікаріат для послідовників греко-католицької церкви, а в 1908 році відправив туди братів проповідувати.

У 1907 р. Андрей Шептицький ініціював призначення для США (Сотер Ортинський), а в 1912 р. — для українських поселенців у Канаді (Никита Будка). У Києві Митрополит висвятив священиків. Михайло Цегельський є українським єпископом католиків візантійського обряду. У 1910 році він відвідав євхаристійну асамблею в Монреалі. Андрей Шептицький, засновник унійних Велеградських конгресів (1907-1928),

заснував у Бельгії східну філію ордену бенедиктинців. У 1901 році він заснував абатство Студійського Уставу, який очолив його брат Казимир-Климент. У 1913 році він запросив до Галичини орден Редemptористів (ЧНІ), який прийняв східний обряд. Опікується жіночими згромадженнями: СНДМ, Пресвятої Родини, Студиток, Милосердя, Святий Йосафат. Скликав збори та ради УГКЦ (1905, 1940-1944). Митрополит не залишив свій народ під час Першої та Другої світових воєн. Усвідомлюючи свій міжнародний авторитет і важливість його діяльності для УГКЦ, царсько-російський уряд у вересні 1914 р. ув'язнив митрополита і заслав його до Спасо-Євфиміївського монастиря в Суздалі, де він перебував до 1917 р.

У міжвоєнний період Митрополит продовжував працювати над розвитком УГКЦ. З його ініціативи Львівська греко-католицька семінарія (1928 р., отець Йосиф Сліпий), Богословське наукове товариство (1923 р.), Інститут солідарності Української католицької церкви Йосифа Веніаміна Рутського (1939 р.). Українська греко-католицька церква здавна вірила, що митрополит Андрей Шептицький був святою людиною, учителем і свідком християнської віри, зразком досконалого християнського життя. Стараймося і молимося, щоб вселенська Церква прославила його славою святого, бо цього духовного велетня повинні знати всі народи. Є свідчення про чудесне зцілення через нього. Але чи не найбільшим його чудом було відродження УГКЦ, яке він передбачив на смертному одрі [38].

Для того, щоб українські християнські церкви виконали своє завдання по об'єднанню українського народу, вони повинні позбутися духу розколу та ненависті, що тягне українців проти українців. Усі ми повинні зробити все можливе, щоб примирити й подолати дух розколу та ворожості по відношенню до наших братів і сестер. Історія Митрополита Андрея Шептицького справді велика: він був батьком церкви і національним лідером бездержавних. За легендою, він відчув, що його позичили у його славного роду, і він став окрасою роду. Але це було дано

нам Богом у той час, коли руйнування ХХ століття наближалось до Церкви і нашого народу, який потребував пастиря, який міг би на духовному рівні відповісти на виклики віку. Потім, коли Господь повернув цю душу на небо, сталося чудо. Тому що люди розуміють, що у них в руках величезний скарб. Як пісок у мушлі, порослий перламутром, а врешті-решт перетворився на перлину, так образ Митрополита Шептицького, огорнутий добрими справами, підперезаний безцінними словами, освячений свідченням жертвності, була нашою перлиною християнського благочестя.

Митрополит Андрей все своє життя спілкувався з людьми. Для нас він був пастором, богословом, просвітителем, місіонером, святим, будівничим, меценатом, дипломатом і святим учителем віри. Перелік того, що він робить, ніколи не є вичерпним. Він є прикладом того, як усе духовенство може вірно й жертвно служити Божому народові. Бо

Митрополит Андрей не просто очолив церкву – він побудував усю християнську цивілізацію, вносячи християнські цінності в соціальні сфери освіти, науки, мистецтва, охорони здоров'я, законодавства тощо.

Скрізь він справді діє як слуга Божий. Шептицький очолив Українську Національну Раду в 1941 році і Всеукраїнську Національну Раду в 1944 році. Митрополит негативно ставився до німецького окупаційного режиму.

Вважаючи розвиток освіти і культури засобом захисту поневолених, він заснував Національний Музей України (1905), виступав за створення у Львові українського університету, підтримував приватні народні школи. Б. Грінченка, князя Данила, єдина міська школа імені українського М. Шашкевича, товариства «Просвіта», «Рідна школа», Наукове товариство. Шевченка, читальня, технікум та молодь, організація «Пласт», «Луг», «Сокіл-Батько», «Українська молодь Христові», промоція молодіжних журналів «Наш приятель», «Поступ», «Українське Юнацтво». Молоді художники і музиканти знайшли в ньому надійних покровителів і меценатів. Дбаючи про фізичне здоров'я свого народу, він відкрив

Народну Лічницю (1903) Порадню для матерів, дитячих садків, дитячих будинків. Допомагав у створенні господарських установ (іпотечний банк, товариство взаємного страхування «Дністер» та ін.). На його думку, бралися до уваги як закордонні лідери того часу, так і лідери українського руху. Він стійко захищав свій народ від окупантів. Зокрема, він рішуче виступав проти техногенного голоду 1932-1933 років (пастирське послання «Україна в передсмертних судорогах») та знищення польським урядом православних храмів у Великій Україні. Передбачаючи посилення репресій на церкву, Митрополит таємно висвячував священників з правом наслідства Йосифа Сліпого.

У жовтні 1939 року призначив Екзархів Візантійської літургії та єпископа Волинського і Поліського єпископа Николу Чарнецького. Климент Шептицький представляє Росію та Сибір. Як Глава УГКЦ, він невтомно працював над тим, щоб український національний рух підтримував принципи християнського патріотизму, а Церква мала роль духовно-морального авторитету серед українського народу. Метою Митрополитського життя є єдність Української Церкви та розбудова Української Держави, «наділеної християнською душею».

Під час Другої світової війни Андрей Шептицький порушив питання про об'єднання всіх українських християн у Київському патріархаті з Римським Престолом, але це не було зрозуміле деяким церковним діячам та українській інтелігенції. 30 червня 1941 року Україна проголосила про своє возз'єднання. Причиною німецького вітання 5 липня 1941 року стали злочини НКВД у 1939 році. З особистих причин: 27 вересня 1939 р. в с. У Прилбичах співробітники НКВД розстріляли його брата Леона та його дружину, майно родини було пограбовано, а сімейні документи знищені [10].

У всій Європі жоден єпископ так відкрито і беззастережно не виступав проти нацизму і фашизму. Засуджуючи переслідування євреїв, він (грудень 1941 р., лютий 1942 р.) написав листа до Гітлера з протестом

проти знищення Галичиною єврейського населення до Папи Пія XII. За згодою Шептицького велика кількість євреїв знайшла притулок у монастирях та космополітичних резиденціях Львова. 21 листопада 1942 р. він випустив послання «Не убий», у якому містився заклик до примирення українських суспільно-політичних сил та засудження політичного вбивства. Такі заяви та заклики призвели до частих обшуків у соборі Святого Юра та митрополичих палатах. Видатний богослов, знавець східного богослов'я та традицій, західний подвижник, учитель церкви, місіонер духовного життя, визнаний українським народом «Українським Мойсеєм». Андрей Шептицький залишив по собі багато творів, які можуть духовно формувати український народ на шляху національного розвитку.

Його послання є скарбницею порад для церковних і державних лідерів, а також свідомих громадян, які прагнуть керуватися християнською етикою у своєму суспільно-політичному житті. "Я не справжній лікар, я не фермер, я не політик, але я ваш батько, і батько не байдужий до того, що його діти живуть", - написали Митрополит. Його пастирський лист, у якому висловлюється турбота про духовні та матеріальні потреби людей, є неоціненним для віруючих. Діалог між українцем і Митрополитом Шептицьким ніколи не закінчиться. Часи змінюються, але він завжди промовляє до нас у Божій мудрості та обставинах свого життя — він говорить так, ніби він наш сучасник. Проте раніше виповнилося інше пророцтво Митрополита Андрея, дане ним у той самий час, коли він помер, — українське пророцтво.

Так, сьогодні наша країна в небезпеці, а українці в біді. Але якраз коли він збирався померти — у момент, коли Бог відкрив праведному небо всі таємниці майбутнього, — наші праведники побачили відродження нашого народу. Україна вийде із занепаду й постане як сильна, єдина та велична нація нарівні з іншими високорозвинутими народами. У ньому пануватиме мир, достаток, щастя, благородна культура, взаємна любов і злагода. Як я вже казав, все це буде, треба тільки молитися, щоб Господь

Бог і Божа Матір завжди дбали про наших людей, які стільки витримали, і щоб ця турбота тривала вічно. Здається, що з усіх настанов Архієпископа жодна більше не підходить для нашого часу – нехай це буде настановою нашої Церкви всім віруючим у його рік. Не перервавши ні хвилини, лише постійне напруження і постійні жертви, поки кров і смерть поколінь не зворушили людей. І лише іноді хвилина пристрасті стікає кров'ю, ці довгі літа, важко виконувати обов'язки, важко розвіяти денну спеку і пекучу спеку сонця, гнів народу, ненависть ворога, відсутність довіри і недовіри. Без допомоги рідних, щоб вистояти в такій справі і виконати завдання, немає очікування успіху, ані винагороди перед заслугою [23].

Так, на початку XIX-XX століть Греко-Католицька Церква у Східній Галичині розгорнула активну громадську та благодійну діяльність, спрямовану на підвищення духовно-морального та економічного рівня українського народу, яка відбувалася у таких сферах: тверезий спосіб життя та покращення охорони здоров'я, культурно-освітня робота, соціально-економічний захист та розвиток навичок самоорганізації та взаємопідтримки. Митрополит Андрей Шептицький відіграв важливу роль у благодійній діяльності Греко-Католицької Церкви і своїм прикладом надихнув духовенство на соціальне служіння. Діяльність Митрополита Андрея Шептицького є значною та багатогранною. Він боровся за рівні політичні права українців в Австро-Угорщині, з ентузіазмом підтримував проголошення ЗУНР, відстоював право українського народу мати власну державу до Антанти 1921 року. Збагатив культуру та мистецтво, фінансово підтримував митців та письменників.

РОЗДІЛ 4

МЕТОДИКА ВИВЧЕННЯ ПРОБЛЕМИ НА УРОКАХ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ

Процес національного відродження призвів до переосмислення ролі релігії в духовному житті українського народу. Розуміння категорії «віра» стало більш ґрунтовним. Найяскравішим представником у категорії «віра» є Митрополит Андрей Шептицький, духовно-творча присутність якого відіграла величезну роль у формуванні національного обличчя української культури та стратегії її розвитку на ХХ століття. Андрей Шептицький (1865–1944) — видатний релігійний діяч ХХ ст.

На уроках вчитель має пробудити креативність, яка є потужною рушійною силою у розвитку дитини. Підсумком уроку має бути те, що учні зможуть сформулювати свої власні думки, бачення майбутнього та зайняти чітку життєву та громадянську позицію. Уроки мають бути засновані на ідеї кооперативної педагогіки, і одне з важливих місць займають відносини вчитель-учень. На практичних заняттях також треба використовувати роботу в парах та групову роботу, проведення ділових ігор, дискусій, використання «мозкового штурму».

Тема нашого бакалаврського дослідження вивчається в загальноосвітній школі на уроках історії України у 9 класі. Тому у методичному аспекті пропонуємо розробку навчальної теми: «Вплив греко-католицької церкви на формування національної свідомості населення західноукраїнських земель. Церковне життя». Плануючи роботу з учнями 9-10 класів, учитель орієнтується на розвиток логічного мислення старшокласників, їхні вміння і навички самостійної роботи. Уроки різних типів – шкільні лекції, семінари, конференції, диспути, практикуми, міжпредметні уроки – повинні посісти в навчальному процесі пріоритетне місце.

Готуючи календарне і тематичне планування, учителю історії чітко треба побудувати викладання історії України, використовуючи міжпредметні уроки. При викладі даного матеріалу найбільш оптимальним проведення нетрадиційного типу занять у формі уроку-лекції, уроку-екскурсії.

При розробці заняття по темі «Вплив греко-католицької церкви на формування національної свідомості населення західноукраїнських земель. Церковне життя» варто звернути увагу на наступні моменти при підготовці до занять:

1) чітко сформулювати тему і мету уроку. За умови правильного визначення теми, треба керуватися програмою і змістом підручника. Тему уроку треба повідомити учням, оскільки це мобілізує їхню увагу, а також тему потрібно подавати стисліше, оскільки це дає можливість учню легко її запам'ятати. Такі моменти при формулюванні теми уроку дають змогу учням зосередитися, налаштувати свою довільну та мимовільну увагу на запам'ятовування матеріалу.

Вибравши тему заняття, необхідно визначити його мету. Що є найбільш складним моментом, тому що для дітей з різними психолого-педагогічними особливостями буде досить важко сприймати матеріал. При постановці мети, необхідно чітко сформулювати основну змістовну ідею заняття.

При вивченні теми «Вплив греко-католицької церкви на формування національної свідомості населення західноукраїнських земель. Церковне життя» повинні бути значною мірою орієнтовані на можливості учня того або іншого класу чи факультативної групи;

2) визначення змісту і обсягу матеріалу, а також вибрати тип заняття та наочні матеріали.

При підборі оптимальних методів організації навчально-виховного процесу послуговуємося загально-прийнятими дидактичними вимогами

щодо викладу навчального матеріалу: наочність, конкретність, доступність.

При висвітленні цієї теми, можна запропонувати учням перегляд фільму українського кінорежисера Олесь Янчука «Владика Андрей» 2008 року.

Доречним також буде проведення вікторини, яка виглядає таким чином:

Вікторина

1. Коли народився Андрей Шептицький? (29 липня 1865 року).
2. У якому селі на Яворівщині мешкала родина Шептицьких?
(село Прилбичі)
3. Як було звати маму митрополита Шептицького? (Софія).
4. З якого графського роду походила Софія Шептицька (роду Фредрів)
5. У якому львівському соборі відбулася інтронізація митрополита?
(соборі св.Юра)
6. Скільки людей брало участь у першій в Україні прощі до Святої Землі Єрусалима? (500 чоловік)
7. У якому віці Роман Шептицький принципово відмовився від брехні? (8 років)
8. Як закінчив гімназійну освіту Роман Шептицький у Кракові?
(з відзнакою)
9. Закінчіть вислів Шептицького: «Любов полягає у ділах, а не у...»
(словах)

За бажанням запропонувати учням написати есе «Чим вас вразив митрополит Андрей Шептицький», або ж запропонувати самостійно дослідити одне з питань, підготувавши повідомлення, цікаві факти чи маленьку доповідь.

Також можуть написати реферати чи підготувати презентації на тему:

- 1) Благодійницька діяльність митрополита А. Шептицького.
- 2) Меценатство Андрея Шептицького.
- 3) Внесок у мистецтво і культуру Андрея Шептицького.

Таким чином, вивчення діяльності митрополита Андрея Шептицького посідає велике значення у шкільній програмі загальноосвітньої школи. Матеріали, присвячені вивченню даної теми, сприяють вихованню в учнів почуття патріотизму, пошани до релігії, зацікавленість до минулої культури.

ВИСНОВКИ

Таким чином, історична оцінка УГКЦ триває, а в центрі справи – образ Андрея Шептицького. Безперечно, предстоятеля Церкви можна вважати найбільшим духовним покровителем України, явищем в історії української культури. УГКЦ діяла в період входження українських земель до складу Польської держави. Його роль у процесі національної свідомості, утвердження власної ідентичності та спільного вираження культурного, політичного та економічного життя виявилася вирішальною, якщо не вирішальною, але надзвичайно важливою.

У роботі висвітлено меценатську і благодійницьку діяльність, сформований внесок в культурно-мистецькій спадщині України. Шептицький підтримував розвиток освітнього та культурного життя в Західній Україні, що сприяв пробудженню національної свідомості українського народу. У 1901 р. підтримував Сецесію українських студентів у Львівському університеті в 1901-1902 рр. У 1902 р. Митрополит порушив питання про відкриття української гімназії в Станіславі (нині Івано-Франківськ), а в 1910 р. на засіданні палати панів вимагав створення у Львові українського університету. Відповідає за організацію фахової підготовки молоді. З цією метою він сприяв становленню та розвитку хліборобської школи в селі Коршів та садівнича школа в селі Миловащі. Шептицький також зробив впливовий внесок у розвиток української культури. У 1905 р. заснував церковний музей (пізніше перейменований у Національний музей на честь Митрополита Андрея Шептицького). Завдяки турботі Шептицького музей має одну з найбільших колекцій ікон у Європі. На фінансування Митрополита було придбано будівлю, в якій була художня школа О. Новаківського, а також майстерня М. Сосенка та О. Куриласа. Андрей Шептицький надавав стипендії молодим українським художникам для здобуття мистецької освіти в найкращих навчальних закладах Європи. У 1903 р. заснував Народну Лічницю, яку пізніше (1930-1938)

переобладнали на сучасну лікарню. Митрополит Шептицький був організатором і засновником у Львові Земельного банку (1910), підтримував діяльність Українського культурно-освітнього товариства «Просвіта», «Хлібна школа», «Сільський господар». Андрей Шептицький підтримував видавництва, відповідальні за підвищення загального рівня населення, освіту підростаючого покоління, розвиток української літератури та журналістики. Насправді ця частина його спадщини мала вплив на більш далекі історичні події. Актуальність повчань Митрополита, або «Головна загроза – язва москвофільства». Сьогодні, коли Україна воює з російськими окупантами, а українці, як і 100, і 1000 років тому, озброєні, щоб відстоювати своє право за незалежність, послання Андрея Шептицького мабуть більш актуальніші, ніж були за його життя. Важливим аспектом спонсорської підтримки Андрея Шептицького є допомога дітям-сиротам. У 1915 році за його ініціативою було засноване товариство «Захист ім. Митрополита Шептицького для сиріт у Львові», дбаючи про їхній майбутній різнобічний розвиток та самореалізацію. Окремим напрямком діяльності товариства є підготовка освітян та підвищення кваліфікації вчителів для навчальних закладів, які фінансуються Греко-католицькою церквою. Ще один засіб підтримки Митрополита Шептицького – це охорона мистецьких пам'яток та підготовка художньої інтелігенції. Він підтримував створення та сприяв діяльність Національного музею у Львові, фінансував археологічні розкопки, підтримував талановитих молодих митців, надаючи їм навчання за кордоном.

Також у роботі розкрито діяльність духовенства, релігійних організацій і структур в Галичині та за її межами. Діяльність Митрополита дуже різноманітна. Він не обмежується одним церковним релігійним колом, він охоплює всі сфери життя і культури української землі та наших переселенських куточків. Немає такої Церкви – у сфері релігійного, економічного чи культурного життя, якій Митрополит Андрей не надав належного значення і не розвивав на благо українського народу. Надавав

суспільству всебічну духовну і матеріальну допомогу, беручи участь в їх роботі. Його обрали дійсним членом НТШ. Особливу увагу він присвятив товариству «Просвіта» — найпопулярніша організація в Західній Україні (до Другої світової війни об'єднання налічувало 320 тис. членів). Для того, щоб «Просвіта» працювала активно, Митрополит Андрей сприяв зміцненню її матеріальної бази, зростанню її основних осередків та зростанню її членства.

Розглянуто, які саме заходи були здійснені Митрополитом для піднесення Української греко-католицької церкви. Також, у 1920-30-х роках, так би мовити. Греко-Католицька Церква бере безпосередню участь у вихованні творчої та наукової еліти України. За словами канадського парламенту, діяльність Митрополита Галицького під час Другої світової війни «служила і буде незабутнім прикладом захисту основних прав людини, які є головним обов'язком людської спільноти». Андрей Шептицький надавав жертовну допомогу євреям у найтрагічніші часи Голокосту. Андрей Шептицький ризикнув життям, щоб врятувати близько півтори сотні євреїв, більшість з яких діти. Його пастирське послання «Не убий!» (листопад 1942 року) засуджує примусове позбавлення життя будь-кого з будь-яких причин. У листі до Папи Пія XII український Митрополит рішуче засудив нацистську ідеологію та виступив на захист єврейського населення.

Таким чином, за допомогою Митрополита монастирська діяльність стала важливим каталізатором суспільно-культурного та релігійного церковного життя регіону та сприяла відродженню традиційних основ візантійсько-української духовної спадщини. Митрополит Андрей зробив історичний внесок у зміцнення та розвиток українських монастирів і церков, сприяв захисті релігійних і національних потреб українців, відіграв важливу роль у консолідації духовенства.

Видатний меценат, громадський і політичний діяч, Митрополит Греко-католицької церкви зробив цінний внесок у розвиток української культури.

Він був людиною надзвичайних якостей: людяності, доброти, милосердя, цілеспрямованості, поваги до інших. Його моральні принципи повинні стати своєрідним орієнтиром для майбутніх поколінь .

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

Неопубліковані матеріали:

1. Центральний державний історичний архів України, м. Львів, ф. 358 (Шептицький Андрей-Олександр (1865–1944); ф. 409 (Центральна адміністрація столових маєтків греко-католицької митрополії, м. Львів).

Періодичні видання:

2. VIII-а вистава АНУМ. *Назустріч*. 1936. Ч. 22.
3. Голубець М. Олекса Новаківський. *Шляхи*. 1915– 1916. С. 519.
4. Поможіть безробітним й убогим. Пастирський лист всього нашого єпископату в Галичині. *Нова зоря*. 1931. 13 груд.
5. Свенціцький І. Любитель і опікун мистецтва на владичому престолі. У 70-ліття Митрополита Андрея Шептицького. *Назустріч*. 1936. Ч. 22. С. 1.
6. Сліпий Й. Про молодечий вік нашого митрополита. *Богословія*. Львів, 1926. Кн. 1-4. С. 14–19.
7. Українське краєве товариство опіки над інвалідами. *Нова зоря*. 1927. 13 лют.
8. Чапельська М. Мистці митрополиту Андрею. *Нова Хата*. 1936. Ч. 22.

Творча спадщина родини Шептицьких:

9. Митрополит Андрей Шептицький. Як будувати рідну хату. Львів, Гердан. 2003. 48 с.
10. Шептицька С. Молодість і покликання о. Романа Шептицького /вид-во «Свічадо». Львів, 2009. 292 с.
11. Шептицька Софія з Фредрів. Молодість і покликання о. Романа Шептицького чина св. В. Великого. - Вінніпег, Торонто, 1965. - С. 111-112.
12. Шептицький А. З історії і проблем нашої штуки // Діло /Львів/. - 1913. - грудень.
13. Шептицький А. Значення національного мистецтва // Українська культура / А. Шептицький. -Львів, 1935. -Ч. 1. -С. 41.

Опубліковані документи і матеріали:

14. 1932 р., Львів. Звернення митр. Шептицького п. з. Слово до Української Молоді // Церква і суспільне питання. Кн. 1. Львів, 1998. С. 358–362.
15. Митрополит Андрей Шептицький: Життя і діяльність. Документи і матеріали 1899–1944. -Том II: Церква і суспільне питання; Кн. 1: Пастирське вчення та діяльність / За ред. А. Кравчук -Львів, 1998. С. 14.
16. Митрополит Андрей Шептицький: Життя і діяльність. Документи і матеріали 1899-1944. Том II. Церква і суспільне питання. Кн. 2: Листування / За ред. А. Кравчук -Львів: Місіонер, 1999. С. 990–992.

Монографії, статті, автореферати дисертаційних досліджень, інтернет ресурси:

17. Арт клас. Всеукраїнський освітньо-мистецький часопис для викладачів художньо-естетичних дисциплін та молоді. Вип.4. -Львів, 2005.
18. Базилевич А. Введення у твори митрополита Андрея Шептицького. -Торонто, 1965.
19. Бандрівський М.С. Пам'яткоохоронна діяльність Церкви в контексті національно-культурного руху в Галичині (кінець XIX -XX ст.) : дис. ... кандидата іст. наук : 07.00.01 / Бандрівський М.С. Львів, 2000.
20. Божко Н., Цубов Л. Благодійницька та меценатська діяльність митрополита Андрея Шептицького у царині культурно-мистецької спадщини. Historical and cultural studies. 2015. Vol. 2, Num. 1. С. 25–29.
21. Боруцький С. За прославу слуги Божого Митрополита Андрея. Інформаційна агенція «Вголос».
22. Васьків А.Ю. Греко-католицька церква в духовному житті українців Східної Галичини (1919 -1939 рр.) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філос. наук : 09.00.11 / А.Ю. Васьків. -К., 1997.

23. Вільна енциклопедія [Електронний ресурс] Режим доступу: [http://uk.wikipedia.org/wiki/ Андрей_%28Шептицький%29](http://uk.wikipedia.org/wiki/Андрей_%28Шептицький%29) Митрополит Андрей Шептицький [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://www.mytropolyt.com.ua/>
24. Волошин Л. Княжий дарунок Великого Мецената. Митрополит Андрей Шептицький у житті і творчості Олекси Новаківського. Львів: Свічадо, 2001.
25. Гладка Г.Л. Суспільно-політична діяльність митрополита Андрея Шептицького (1899–1939 рр.) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. іст. наук : 07.00.01 / Г.Л. Гладка. -Івано-Франківськ, 2000.
26. Гнот С.І. Добродійна діяльність Греко-католицької церкви у 1921–1939 рр. (за матеріалами Галицької митрополії) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. іст. наук. Львів, 2003.
27. Горняткевич Д. Митрополит Андрей як опікун мистецтва /у зб.: Львів. Літературно-мистецький збірник. В 700-ті роковини заснування Княжого міста / . - Філадельфія, 1954. С. 121.
28. Життя і проповідницька діяльність Митрополита Андрея Шептицького [Електронний ресурс] // Українська Греко-Католицька Церква Тернопільська Вища Духовна Семінарія імені Патріарха Йосипа Сліпого. — 2012. — Режим доступу до ресурсу: <http://tvds.org.ua/materialy/arhiv/statti/344-zhyttia-i-propovidnytska-diialnist-mytropolyta-andreiasheptytskoho.html>.
29. Історія боротьби УГКЦ проти пияцтва. Комісія УГКЦ у справах душпастирства охорони здоров'я. URL: <http://zdorovia.ugcc.org.ua/istoriya-borotby-uhkts-proty-pyyatstva/>
30. Кашуба М. Історія української культури. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2011.
31. Костенко Т. Столітнє гніздо Стефаника. Білі сторінки і знакові постаті у житті видатного письменника. *Дзеркало тижня*. №27 (807). 17 липня 2010 р.

32. Кравченко О. Хроніка життя і діяльності митрополита Шептицького. *Патріархат*. За єдність церкви і народу. 1991. С. 234–237.
33. Країна. Тижневий журнал по-українськи. №15 (268). 16 квітня 2015 р.
34. Країна. Тижневий журнал по-українськи. №4 (257). 29 січня 2015 р.
35. Лаба В. Митрополит Андрей Шептицький. Його життя і заслуги / В. Лаба. Люблін: Свічадо, 1990. 62 с.
36. Лев В. Митрополит Андрей, опікун українського шкільництва // Пропам'ятна книга гімназії Сестер Василіанок у Львові / В. Лев. -Нью-Йорк; Париж; Сідней; Торонто, 1980. С. 11–15.
37. Маринович М. Митрополит Шептицький та його послання «О квестії соціальній». Збруч: веб-сайт. URL: <https://zbruc.eu/node/38808>.
38. Миць Г. У шкільних коридорах – дух Митрополита // вид-во «Високий замок», Львів, 2014.
39. Мицишин І.Я. Моральне виховання української молоді в процесі співпраці школи, греко-католицької церкви і громадськості (Галичина, кін. XIX -30-ті рр. XX) : автореф. дис.. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук / І.Я. Мицишин. Тернопіль, 1998.
40. Москалюк М. Андрей Шептицький і Український Католицький Союз // Спадщина Митрополита Андрея Шептицького в національному і духовному відродженні України. Івано-Франківськ: Плай, 2000. С. 87–89.
41. Музичка І. Ікона пензля митрополита Андрея. *Патріархат* /Нью-Йорк, Філадельфія/. 1999. Ч. 11. С. 7–10.
42. Овсійчук В. Олекса Новаківський. -Львів, 1998.
43. Откович В., Пилип'юк В. Українська ікона XIV–XVIII ст. Львів: Світло й Тінь, 1999.
44. Пашук А. Українська церква і незалежність України: Монографія. -Львів:Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка. 2003.С.228–236.

45. Перевезій В.О. Просвітницька діяльність Української греко-католицької церкви в 20 -30-х роках ХХ ст. : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. іст. наук : 09.00.11. К., 1998.
46. Перший захоронці 120 років. Інститут історії церкви УКУ. URL: <http://ichistory.org.ua/2016/12/02/pershij-zahorontsi-120-rokiv/>
47. Після арешту Митрополита директор Національного музею у Львові І. Свенціцький забрав цю збірку до музею на тимчасове депозитне збереження, зробивши в інвентарній книзі музею такий запис: "нумери від 15982 до 16248 були взяті з Митрополичої Плати, як депозит по вивезенню Ексселенції Митрополита до Росії, на основі спільної обави вивозу отсих речей з дому Москалями - в цілі (...) переховання в Національнм Музеєви (...). Більшість із цих творів після повернення Митрополита із заслання залишились у фондах Національного Музею у Львові.
48. Потапюк Л. Роль педагогічно-просвітницької діяльності жіночих об'єднань у духовно-моральному вихованні молоді. *Науковий вісник Мелітопольського державного педагогічного університету. Серія: Педагогіка*. 2014. № 2 (13). С. 70–77.
49. Савчук Б. Корчма: Алкогольна політика і рух тверезості в Західній Україні у ХІХ -30-х роках ХХ ст. / Савчук Б. -Івано-Франківськ : Лілея -НВ, 2001.
50. Сапеляк А. Київська Церква на слов'янському Сході. Буенос-Айрес. -Львів, 1999. -С. 119-124. 7. Шкраб'юк П.В. Виноградник Господній: історія життя о. д-ра Йосифа Кладочного / НАН Україниін-т українознавства ім.. І.Крип'якевича -Львів, Місіонер. 1995. С.228.
51. Сидор О. Внесок Патріарха Йосипа Сліпого в історію українського музейництва. *Київська церква. Альманах християнської думки*. /Київ - Львів/. - 2001. Ч. 2-3. С. 130.
52. Слабошпицький М. Українські меценати. К. 2001.
53. Сліпий Й. Про молодечий вік нашого Митрополита. С. 21

54. Смеречинська-Шуль Р. Митрополит Андрій Шептицький – меценат українського мистецтва. *Календар Світла*. 1986. С. 60.
55. Стасів Я. Рух тверезості у Східній Галичині в середині ХІХ-першій третині ХХ століття. *Наукові зошити історичного факультету Львівського університету*. 2012–2013. Випуск 13–14. С. 168–175.
56. Трохим'як Б. Гімнастично-спортивні організації у національно-визвольному русі Галичини (друга пол. ХІХ -перша пол. ХХ ст.). Тернопіль : Економічна думка, 2001.
57. Фурман А.В., Підгурська М.В. Історія соціальної роботи. Навч. посіб. Тернопіль: ТНЕУ, 2014. 174 с.; Поліщук В.А., Янкович О.І. Історія соціальної педагогіки та соціальної роботи. Курс лекцій. Тернопіль: ТДПУ, 2009. 256 с.; Горілий А.Г. Історія соціальної роботи. Навчальний посібник. Тернопіль: Видавництво Астон, 2004. 174 с.
58. Цегельський Л. Митрополит Андрей Шептицький. Львів: Місіонер, 1995. 77 с.
59. Чорнописька В. Збірник тез науково-практичної конференції «Вклад Андрея Шептицького в розвиток духовної спадщини українського народу», присвяченій 150-річчю від дня народження громадського та релігійного діяча Андрея Шептицького. / Внесок митрополита Андрея Шептицького у розвиток східного чернецтва. 2014. 36 с.
60. Штундер З. Станіслав Людкевич. Життя і творчість. Т. 1 (1879–1939). Львів: ПП “БІНАР-2000”. 2005.
61. Magocsi P. Morality and Reality. The Life and Times of Andrei Sheptyts'kyi / Magocsi P. -Edmonton : Canadian Institute of Ukrainian Studies University of Alberta, 1989.
62. Mudrak M. Sheptytskyi as Patron of the Arts // у кн: Morality and Reality the Life of Andrej Sheptycky. - 1980. - P. 289-300.
63. Okońska A. Malarki polskie. Warszawa, 1976. S. 11–14.

ДОДАТКИ

Кожний вчитель має навчитися раціонально планувати навчальне заняття, визначати його тип, форму, мету проведення, окреслювати нові вміння і знання, поняття та положення, які мають засвоїти учні. Для цього вчитель сам мусить глибоко знати матеріал. Саме тому напрацьована джерельна та історіографічна база у процесі виконання бакалаврської роботи під час роботи в школі стануть безпосередньо у пригоді впершу чергу викладаючи відповідну тему у курсі історії України середньої школи. Готуючись до уроку вчитель має використовувати сучасні досягнення історичної науки та методичні розробки для їх викладання. Лише поєднання цих принципових складових дозволяє забезпечити ефективний триєдиний процес – навчання, виховання та розвитку. Водночас треба враховувати і тісне поєднання методики викладання та психології. Тобто вчитель при виборі методу навчання обов'язково мусить враховувати вікові особливості та індивідуальні можливості учнів.

При вивченні даної теми можна використати такі методи навчально-виховної роботи:

1. порівняльно-узагальнюючий метод - дуже поширений. Використовується при викладі нового матеріалу, так і на повторно-узагальнюючому етапі. Зміст цього методу у відборі схожого за своїми характеристиками історичного матеріалу і порівнянні його з уже відомим учням із наступним узагальненням.

2. дослідницький метод - від учня вимагається не лиш наявність готових уже знань, а й уміння "здобувати" нові знання.

3. розповідь - метод цінний тим, що послідовний сюжетний виклад відомостей про міграцію в певний проміжок часу.

На початку або наприкінці теми уроку використовувати метод «Мікрофон», щоб отримати погляди учнів на проблему, яку вони вивчають, і те, як вони ставляться до неї. Наприклад, вчитель ставить питання: «Як митрополит збагачував і діяв на благо українського народу та його

культури»? Учні по черзі передають ручку чи олівець, так би мовити уявний мікрофон і кожний висловлює свою думку, на 1 учня дається приблизно до 1 хвилини часу. Такий підхід, у свою чергу, дає змогу кожному швидко відповісти на запитання чи висловити коментарі. У результаті застосування цього методу учні активно приступають до роботи, узагальнюючи та повторно закріплюючи поняття, вивчені в кінці уроку. Для того, щоб школярі краще засвоювали історичні знання, треба застосовувати міжпредметний зв'язок історії та літератури.

Також матеріали нашого дослідження можуть бути використані на уроках, факультативах з курсу «Людина та суспільство». До того ж благодійницька і меценатська діяльність А. Шептицького може бути предметом уваги при вивченні світоглядних тем, як «Діяльність людини», «Духовний світ людини».

План-конспект уроку

Тема. Вплив греко –католицької церкви на формування національної свідомості населення західноукраїнських земель. Церковне життя.

Мета уроку: присвячена пам'яті Андрея Шептицького, розглянути зміну значення діяльності греко-католицької церкви в суспільно-політичному житті західноукраїнських земель; розвивати ціннісне ставлення до національно-визвольної боротьби українців:

– **пізнавальна:** поширити інформацію про життєвий шлях митрополита Андрея Шептицького з акцентами на його духовній, політичній, громадській, меценатській, культурній діяльності та її ролі для розбудови української держави; наголосити на благочинності Владики у часи Голодомору і Другої світової війни; підкреслити значимість спадку Шептицького, який має загальноукраїнський характер.

– **практична:** сформувати й розвинути інформаційні, хронологічні, мислиннєві, творчі, мовленнєві, аксіологічні й інтерактивні вміння та

навички самоорганізації, критичного мислення, толерантного ставлення до іншої особистості та її думки.

– **виховна:** сприяти формуванню громадянських почуттів, свідомої, соціально активної позиції, патріотизму та розуміння значення кожного окремого вчинку для долі людини й держави, відродження та збереження пам'яті про борців за незалежність України.

Очікувані результати:

Після цього уроку учні зможуть:

- характеризувати діяльність митрополита Андрея Шептицького;
- пояснювати причини і суть зміни значення діяльності греко-католицької церкви в суспільно-політичному житті краю

Тип уроку: практичне заняття.

Обладнання: підручник «Сорочинська Н.М., Гісем О.О Історія України для 9-класу, Нова програма», історична карта, зошити, картки з додатковою інформацією, ілюстрації до теми.

ХІД УРОКУ

I. ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ МОМЕНТ

1. Повідомлення теми та мети уроку.
2. Проблемне питання

В чому полягала зміна значення діяльності греко-католицької церкви та якою була роль митрополита Андрея Шептицького в поживавленні національного життя на західноукраїнських землях?

I. Перевірка домашнього завдання. Актуалізація опорних знань.

1. Вправа «Тихо, йде екзамен!».

На столі вчителя розкладені «білети» з одним запитанням. Учні по черзі обирають «білет» та дають відповідь.

- 1) Боротьба за створення українського університету у Львові.
- 2) Діяльність РУРП у Галичині.
- 3) Діяльність УСДП у Галичині.
- 4) Діяльність УНДП у Галичині.
- 5) Влив народовців на розгортання національного руху.

- 6) Діяльність Соціал-демократичної партії на Буковині.
- 7) Реформа виборчої системи Австро-Угорщини.
- 8) Діяльність товариства «Сокіл».
- 9) Діяльність товариства «Січ».

II. Мотивація навчальної діяльності.

1. Хронологічна задача.

Поштова марка України, присвячена митрополиту Шептицькому (2015 рік).

У 2015 році в Україні було випущено поштову марку українському митрополиту А. Шептицькому. Обчисліть якій річниці від дня його народження її було присвячено, якщо відомо, що він народився у 1865 р. (2015 – 1865 = 150 років)

- Завдяки чому в Україні вшановують пам'ять А. Шептицького?
- Сьогодні ми поговоримо про життя церкви на початку 20 століття та її вплив на формування української національної свідомості. А також дізнаємося, чим саме уславився український митрополит А. Шептицький.

III. Вивчення нового матеріалу.

1. Розповідь учителя.

Греко-католицька церква відігравала важливу роль у розгортанні національного руху на західноукраїнських землях. Церква мала авторитет серед українців з кількох причин. По-перше, священики сприяли поширенню освіти в народі, активно обстоювали вживання української мови. По-друге, кращі умови життя в імперії Габсбургів, прихильність уряду та можливість представників духовництва здобувати гарну освіту.

"Був у нас, на Галицькій Україні, чоловік високого росту та ще вищого духа, що розумівся на мистецтві, пізнавався на талантах, вмів знайти дороги і засоби для підтримання сучасної і збереження колишньої народньої культури". Коли б не він, не одно припало би столітнім порохом, не один

талант пішов би намарне. На думці в нас - Митрополит Шептицький, якому історія української культури дасть прізвище українського Юлія II" .

Величава постать митрополита Андрея Шептицького і нині, на порозі третього тисячоліття, викликає подив і захоплення кожного, хто знайомий з жертвним життям цього великого мужа Української Церкви і культури, гуманіста і щедрого мецената мистецтва.

Сьогодні, володіючи безліччю нових інформацій про його жертвні чини, можемо без перебільшення стверджувати, що меценатська діяльність Митрополита, як, зрештою, і сама його духовно-творча присутність у житті Галицької України відіграли колосальну роль у процесі формування національного обличчя української культури та стратегії її розвитку в ХХ столітті. Послідовна і далекоглядна культурно-національна політика Митрополита найкраще виразилась у його конкретній благодійній діяльності - як засновника Національного музею у Львові, опікуна численних культурних установ, - у тому числі першої в Галичині української мистецької школи О. Новаківського - і врешті, як спонсора багатьох українських мистців.

Кожен із цих аспектів надзвичайно вагомий, вимагає окремого, ґрунтовного розгляду, тому ми обмежимось лише загальним оглядом меценатської діяльності Митрополита.

Як меценат мистецтва цей архипастир Української Церкви втілював у своїй особі дуже рідкісне поєднання рис, яке робить його постать справжнім феноменом в історії української культури взагалі й образотворчого мистецтва зокрема. З одного боку, це можновладець, що перебував на найвищих щаблях церковної та світської ієрархії в суспільному житті тогочасної Галичини. У його руках були недоступні багатьом можливості практичної реалізації ідей.

З другого боку - це українець, який зусиллям власної думки прийшов до національної свідомості, а тому особливо чуйно дбав про гідність та інтереси свого поневоленого народу. До того ж А. Шептицький - рідкісний у

тогочасному українському суспільстві тип справжнього аристократа духу, людини великої особистої культури та ґрунтовної європейської освіченості.

17 січня 1901 року церкву очолив *Андрей Шептицький*.

2. Повідомлення учнів про діяльність А. Шептицького.

3. Перегляд відеоролику «Зроблено в Україні. Андрей Шептицький».

<https://www.youtube.com/watch?v=lok-J-ZKqfM>

4. Аналіз відеоролику.

- Скільки років А. Шептицький очолював українську церкву? (44)
- Чим відзначився митрополит?
- Як Шептицький сприяв освіті української молоді?
- Що зроби митрополит для дітей-сиріт після Першої світової війни?
- Чому влада боялася А. Шептицького?
- Якими діями запам'ятався в період 1932-1933 рр.?
- Як Шептицький допомагав євреям?
- Яке враження про митрополита виникло у вас?

5. Робота з історичними джерелами (с. 266 – 267 підручника)

- Опрацюйте текст підручника.
- Поясніть, що пропонує митрополит, щоб навести лад «у Рідній Хаті».

- Які міркування є актуальними для сьогодення?
- Сформулюйте кілька тверджень про роль церкви у сучасному житті.

IV. Узагальнення та систематизація знань.

1. Аналіз гравюри Олени Кульчицької «Пастир і вовки» (1916 р.)

О. Кульчицька, як і більшість галичан, була стурбована долею Владики Андрея, якого царський уряд ув'язнив і вивіз до Росії в роки Першої світової війни. 15 вересня 1914 року Митрополит був ув'язнений в палаті на Святоюрській горі, а 18 вересня його відправили до Києва, а звідти до Спасо-

Євфиміївського монастиря в Суздалі, де перебував до грудня 1916 року. Згодом його перевезли до Ярославля і щойно в жовтні 1917 року він повернувся до Львова. «До своєї резиденції Кир Андрей дістався ніби на плечах народу. Від Перемишля до Львова, люди, що прибували навіть дуже здалека, масово збиралися вздовж колії, аби хоч побачити той потяг, і на станціях вирував натовп. Митрополит повернувся до своєї роботи сповнений надій», – так описує повернення митрополита Кирило Королевський у своїй книзі «Митрополит Андрей Шептицький (1865-1944)», яка вийшла друком у Львові 2014 році.

Ці життєві перипетії Владики, зокрема, знайшли своє пластичне втілення у гравюрі О. Кульчицької «Пастир і вовки» (1916), де він зображений як добрий пастир, що оберігає своє стадо від нападу розлючених вовків. Його могутня постать в чернечій одежі, зображена на тлі сибірських снігів, вражає величчю та незламністю духа. Щодо історії згаданого твору, цікавим є той факт, що в авторських «Списках творів графіки», які зберігаються в архіві Кульчицької [АК В 4021; 59362/3], нема твору під назвою «Пастир і вовки», натомість є запис: «Для митрополита Андрея Шептицького» і дата – 1916 рік. Можемо припустити, що списки склалися у радянський час і художниця не вказала правдивої назви гравюри.

2. Уявіть себе журналістом програми «Подорож у часі». Підготуйте 3 – 5 запитань для уявного інтерв'ю з Андреем Шептицьким про вплив греко-католицької церкви на формування національної свідомості населення західноукраїнських земель. Укладіть перелік фактів (не менше 7), про які варто згадати у цій програмі.

- V. Підсумки уроку.
- VI. Бесіда за питаннями:
- VII. Що вам видалось цікавим, новим?
- VIII. Про що ви розкажете вдома, знайомим?
- IX. Розв'язання проблемного питання уроку.

X. Оцінювання діяльності учнів.

XI. Домашнє завдання.

- 1) Опрацювати § 32 підручника.
- 2) Підготуватися до підсумкового уроку за розділом.
- 3) Написати есе «Чим вас вразив митрополит Андрей Шептицький»

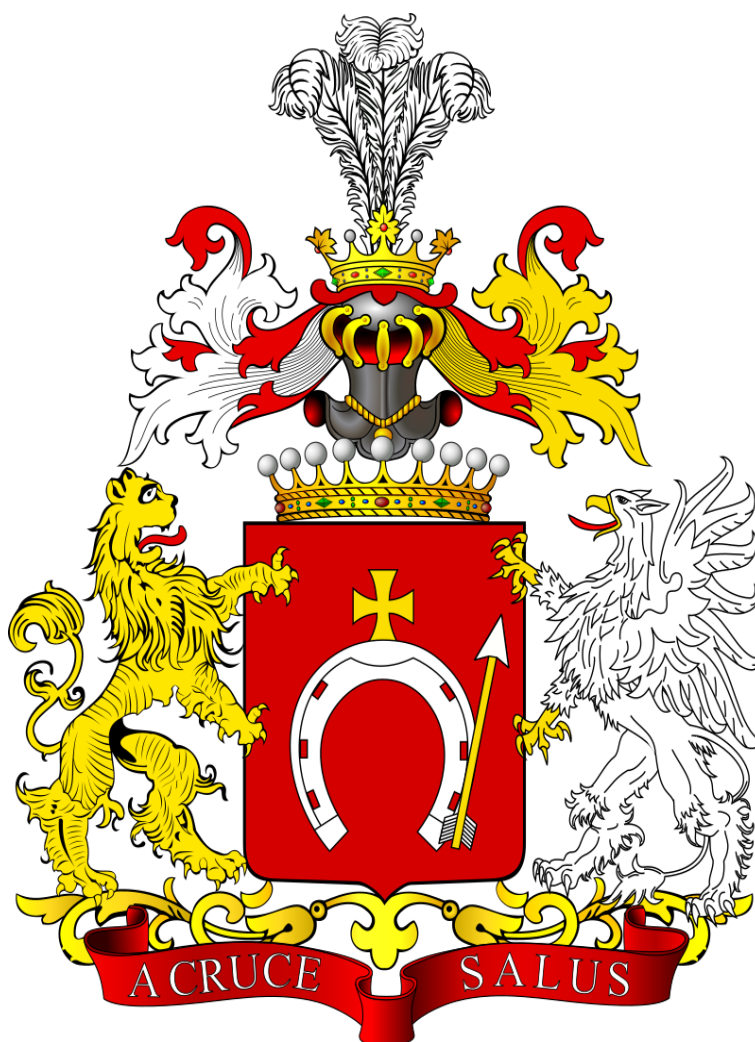
Додаток А

Андрей Шептицький, 1921 р.

URL: [..\Pictures\Andrzej_Szeptycki_\(a\).jpg](..\Pictures\Andrzej_Szeptycki_(a).jpg)

Додаток Б

Герб графів Шептицьких

URL: ..\Pictures\POL_COA_Szeptycki_Hrabia.svg.png

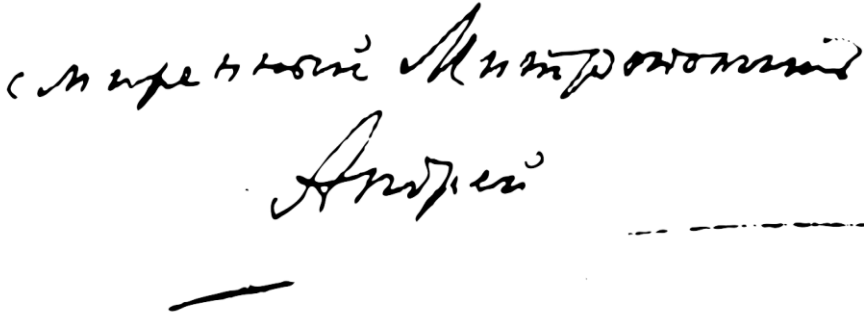
Додаток В

Шептицький Андрей в монашому одязі

URL: ..\Pictures\Metropolit_septicky_andrej.jpg

Додаток Г

Митрополит Андрей

Підпис Митрополита

URL: ..\Pictures\1920px-Sign_a_shept.svg.png

Додаток Д

Андрей Шептицький

URL: ..\Pictures\A_sheptytskyj.jpg

Додаток Е

Пам'ятник митрополиту Андрею Шептицькому у Івано-Франківську

URL: ..\Pictures\Пам'ятник_митрополиту_Андрею_Шептицькому.jpg